



Ассаламу алейкум, уьюгюзге яхшылыкъ

# ЁЛДАШ



Читайте новости на сайте  
yoldash.ru

ДАГЪЫСТАННЫ КЪУМУКЪ ТИЛДЕГИ ЖАМИЯТ-ПОЛИТИКА ГАЗЕТИ

27 сентябр (къочгъар) 2024 йыл №36 (15410)

• 27-нчи сентябр –Тарбиялавчуну гюню

## Илиякъллы, татли сёзлю, рагъмулу...

Дюнъяда бир заманда да оьзюню агъамиятлыгъын тас этмежек, гъар заманда да тарыкъллы болуп гелген касбулар бар ва оланы абуру да тюшмежек. Шоланы арасында, озокъда, яшлар бавларындагъы тарбиялавчуланы касбусу да бар. Олагъа ата-анасы сав гюнню узагъында оьзлени яшларын аманат этип гете. Яшлар бавларында чалышагъан касбучулар яшлагъа янгыз тарбия берип къоймай, яшлар бавунда къалгъан вакътиде олагъа бары да яндан толу кюйде жавап да бере. Биринден-бири гиччи яшланы гъарисине бир ёл тапмагъа, къыйынына-тынчына тынглап, оланы англамагъа ким де бажармайдыр. Гиччипавлар булан ишлемек учун яшланы бир йимик оьз яшыдай сююп билеген, аявлап бажарагъан адам болмагъа тарыкъл. Бу касбуда йыллар бою, гъатта оьмюрюню кёп янын багъышлагъан адамлар гъариси ишинде оьзлени ерин тапгъан деп айтмагъа ярай.

Яшлар бавунда тарбиялавчуну гъар гюнлюк иши ондан уллу чыдамлыкъл, сююв, гюч талап эте. Олар гиччипавлар учун илиякъллы ана, рагъмулу къурдаш, гъакъллы насыгъатчы да болмагъа герек. Тарбиялавчулар айрыча исси, рагъмулу, юрегинде денгиз йимик сюювю булангъы адамлар.

Ата-ананы да юреги парахат болардай, гиччипавлагъа мекенли кюйде тергев береген, оьз яшларыдай аявлайгъан касбучулар бар экени не яхшыдыр.

Яшлар бавларыны коллективлери бир гиччирек «дюнъялар» йимик. О дюнъяны яшаву онда ишлейген касбучулардан ва ёлбашчылыкъл этеген адамдан гъасил бола. Буйнакск районну Тёбенкъазаныш юртундагъы «Гюнеш» деген» яшлар бавуну коллективини иши, тарбияланагъан яшлагъа янашыву бирев де сёз тапмасдай къурулгъанына шеклик ёкъ.

(Давамы 6-нчы бетде)



БУ НОМЕРДЕ:

Оьсдюрюлген тюшюмлер къайтарыла, тек...



4 б.

Таза, асил адам



8 б.

Умутубуз ургъайсын!



9 б.

## «Аналаны гючю» кёмек этмеге гъазир

Дагъыстан Республикада биринчилей амалгъа гелген «Аналаны гючю» деген хас асгер гъаракатда жан берген къоччакъланы ювукъл адамларыны бирлешивю Россия Федерацияны оьзге регионларында да чалышмагъа башлагъан. Шо гъакъда алдындагъы гюн «Дагъыстан» деген маълумат агентлигинде прес-конференция оьтгерилди. Шонда «Аналаны гючюню» ерли къурумуну ёлбашчысы Сефижат Магъамматрасулова, «Сильные духом» деген телеберилишни автору, Къоччакъллыкълны орденини кавалери, лейтенент Азим Муслимовну анасы Мегърибан Муслимова, хас асгер гъаракатда жан бергенлени эсделигине Ленингентде къурулагъан межитни сиптечиси, Къоччакъллыкъл орденини кавалери Сунгур Османовну анасы Месей Османова ортакълчылыкъл этди.

Сефижат Магъамматрасулова эсгерген кюйде, «Аналаны гючю» деген къурум хас асгер гъаракатда Ватаны учун жанын къурбан этгенлени агълюлери, ювукъл адамлары бирлешип бир-бирине кёмек этмеге ва къоччакъланы эсделигин даимлешдирмек мурат булан къурулгъан. «Аналаны гючю» Дагъыстанда къурулгъаны 2 йыл бола ва эсгерилген бирлешивге 1500 адам къуршалгъан. Бу йылдан башлап башгъа регионланы вакиллери тилевюне

гёре «Аналаны гючю» бирлешив гъаракатын башлагъан. Шоланы арасында Россияны янгы регионлары да бар.

Мегърибан Алиеваны айтывуна гёре «Сильные духом» деген берилиш жумада 2 керен гёрсетиле ва хас асгер гъаракатда ортакълчылыкъл этеген игитлеге багъышлангъан. Ол эсгерилген берилишлер школарда охувчуланы патриот ругъда тарбиялавгъа болушлукъл этежегин эсгерди ва якълайгъаны учун ДР-ни билим берив ва илму



министри Ягъия Бучаевге баракалла билдирди.

«Аналаны гючю» деген бирлешивню гертилей де уллу агъамияты бар. Хас асгер гъаракатда ювукъл адамларын тас этген къайгъллы кёп агълюлерибиз бар.

Эсгерилген гъаракатны ортакълчылары бутюнлерде бир-бирине гъар-бир якълан кёмек эте, шолай кёмек этмеге башгъалагъа да гъазир экенин билдире.

Патимат БЕКЕЕВА.

**А**лдагы гюнлерде, ачыккълашдырып айтганда, сентябр айны 17-синден тутуп 18-не ерли Россияны ДОСААФ-ыны Дагъыстан Республика бёлгюнде охутув-методика гъакълашыв генгеш оьтгерилди. ДОСААФ-ны охутув ожакъларыны ёлбашчылары ва шоларда ишлейген касбучулары ортакъчылыкъ этивю булан юрюлген шо гъакълашыв-генгешни барышында инг алда 2023-2024-нчю охув йылда Россия Федерацияны Савутлу Гючлерине касбучулар гъазирлев не ёрукъда оьтгерилгени арагъа салынып ойлашылды. Шону булан бирге, 2024-2025-нчи охув йылда охутув ожакъланы алдына салынган артгъа салмай чечилме тюшеген масъалалар малим этилди.

Оьтгерилген шо гъакълашыв-генгешни ишинде республика оьлчевюнде иш гёреген министрликни ва ведомствону жаваплы кьуллукъчулары, Дагъыстанны военный комиссариатыны 315 номерли горнизону военный прокуратурасыны проку-



рору, ДР-ни ГИБДД-сини, билим беривге ва илмугъа къарайган министрлигини, асгер кьуллукъну ветеранларыны бирлешивлерини вакиллери, маълумат къуралланы мухбирлери ортакъчылыкъ этди. Жыйылганланы алдына чыгып сёйлейгенлер касбучулары гъазирлевде не къадар гъаракат юрюлегенин ачыкъ этди. Шондан къайры да, ватандашланы асгер кьуллукъгъа гъазирлевге байлавлу охув йылны барышында яшавгъа чыгъармагъа тюшеген ишлени белгиледи. Охутув ожакъланы ёл-

башчыларыны ва шоларда ишлейген касбучулары юрюлеген билим беривге, айрыча алганда, жагъил уланланы асгер кьуллукъгъа гъазирлевге байлавлу гесимлени токъташдырмагъа тюшегенине олар мекенли тергев берип сёйледилер. Шолай этилсе, шексиз кюйде, асгерде кьуллукъ этмеге чагъы етишмеген жагъиллени арасында юрюлеген патриот ругъда тарбиялавгъа байлавлу гъаракатны камиллешдиривге элтежегин де айтдылар. Жагъиллени спортну гъар тюрлю журалары булан машгъул

болувгъа иштагъландыражагъын ташдырдылар. Гъалиги заманда тувулунган экономика, таман чакъы акъча маялар булан таъмин этивде тувулунаган четимликлеге де къарамайлы, Россияны ДОСААФ-ыны Дагъыстан Республика бёлгюнде жагъиллени билим алыгъа къуршавгъа байлавлу, ДР-ни военный комиссариаты мекенли чаралар гёрюлегени гъакъда билдирилди. Охутув ожакълар гъалиги талаплагъа жавап береген алатлар булан ясандырылгъаны эсгерилди.

Янгы охув йылда алда токътагъан масъалаланы гъакъында айта туруп, Россияны ДОСААФ-ыны Дагъыстан Республикадагы бёлгюню ёлбашчысы Ш. Ю. Алиев оьзюню гезигинде асгерге йибериленген жагъил уланланы кылыкъ-ругъ якъдан тарбиялавгъа, олай да къаркъарасын чыныкъдыривгъа агъамият бермеге тюшегени гъакъда эсгерди. Украина бойда юрюлеген хас асгер гъаракат да Россияны ватандашларын асгер кьуллукъгъа гъазирлевню сан янын яшыландырма масъаланы майгъанын гертиледи, Оьтгерилген гъакълашыв-генгешни ахырында гетген охув йылны гъасиллерине гёре гёрмекли оьрлюклеге етишген Россияны ДОСААФ-ыны Дагъыстан Республика бёлгюню касбучуларына гьюрметлев грамоталар тапшурулду.

РФ-ни ДОСААФ-ыны Дагъыстан Республика бёлгюню ёлбашчысыны заместители Камалдин ТАТАЕВ.

ЕРЛЕРДЕН ХАБАРЛАР

Хасавюрт район

Бугюнлерде Хасавюртгъа Волгоград областны Кумылженск районундан кьонакълар гелген.

Эки де район бир-бири булан дос арлыкълар юрютегени хыйлы йыллар бола. Себеби, Кумылжанск районну Букановка деген юртунда аты дангъа айтылган Совет Союзну Игити Ханпаша Нурадилов гёмюлген.

Белгили кюйде, бир мингден де артыкъ душманни дагъытган кьоччакъ сержант 1942-нчи йылны сентябр айыны 12-нде Сталинград учунгъу давларда оьлген.

Къонакълар Игитни ата юрту Нурадиловада болган ва ону эсделигине гюл байламлар салган. Кумылжанск районну башчысы Валерий Денисов оьзюню сёйлевюнде Уллу ватан давну йылларында йимик бугюн де Дагъыстанны топурагъында Ватаныны герти патриотлары оьсегенине шекленмейгенин айрыча эсгерген.

Къарабудагъгент район

Магъачкъалада Къумукъ театрда «Халкълар кёп – уьлке бир» деген республика конкурсну гъасиллери чыгъарылды.

Конкурсда ортакъчылыкъ этеген районланы яратывчу коллективлери оьзлени бугюнго ва бырынгъы заманларыны яшав-турушун уьстюнюлю кюйде гёрсетип бажарды. Гъаманда йимик А.Къаплановну атындагъы эргишилени хору йырлагъан къумукъ йырлар къаравчулагъа айрокъда таъсир этди.

Гъар йыл оьтгерилеген республика конкурсну натижаларына гёре, жюри биринчи ерни Къарабудагъгент районгъа берди.

Алав АЛИЕВ.

Террорчулукъгъа къаршы уьйренивлер

Бабаюртдагы район азарханада, алданокъдан гъазирленген плангъа гёре, савлукъ сакълав идарада къоркьунчулукъну алдын алыгъа байлавлу болуп, медицина кьуллукъчулары ва оьзге ишчилерини гъазирлигин тергемек мурат булан терроргъа къаршы уьйренивлер оьтгерилди.

Азархананы поликлиникасыны ичинде атылтагъан алатгъа ошавлу, шеклик тувдурагъан бир зат салынган эди. Уьйренивню ортакъчылары токъташдырылган талаплагъа гёре, къатты низамны сакълама борчулар.

Терроризмге къаршы уьйренивлени инг де аслу себеби – ери гелгенде медицина кьуллукъчулары ва савлай коллектив къоркьунчулукъ тувулунса, яда буса шеклик гелтиреген гъеч зат гёрюнсе, тез агъамият берип, ишни ёрукълашдырмагъа герек болагъаны.

Бу йылны сентябр айыны 16-нда 11 сагъат 25 минут вакътиде поликлиниканы кьуллукъчусундан, ерге салынган шекли бир зат бар деп билдирилген сонг, плангъа гёре юрюлеген терроризмге къаршы уьйренивлени чалтлашдырма тюшген.

Салынган алат не экени билмек муратда айлана

якъдагъыланы, демек, поликлиниканы ичиндегилеге сорав берив башлана. Тувулунган гъалны гертисин билип, пикирлешип, тийишли чаралар гёрмек муратда, азархананы поликлиникасыны ёлбашчысына да тез заманны ичинде малим этиле.

Ол билдирив этген сонг, медицина кьуллукъчулары ва поликлиникадагы аврувланы заралланывдан сакъламакъ учун, барын да къоркьунчусуз ерге чыгъармакъны тапшура ва олагъа оьзлени сакълыгъы учун кисе телефонлар булан пайдаланмакъны гери урагъанны да англата. Шекли затны айланасындан адамлар тайган сонг, поликлиниканы ёлбашчысы больницаны баш врачына билдире, ол да оьз гезигинде, тувулунган кьувунгъа заманында ва гъаракатлы къаралсын учун, террор ишлеге къарайган тийишли бёлкюлени ёлбашчыларына ишни гъалын англата.

Бабаюрт районну администрациясыны терроризмге къаршы иш гёреген комиссиясыны ёлбашчысы Абдулла Черивмурзаевни сёзлерине гёре, олай уьйренивлер, къоркьунчулукъ гъал тувулунса, савлукъ сакълав къурумланы гъазирлигин гёрсете.

«Бу уьйренивлер белгили ачыкъ иш гёрсетивден къайры да, коллективни команда ругъун гётермеге, адамны оьзюню гючюне инамлыкъ этегенге болушлукъ эте. Ондан къайры да, бек алгъасав гъаллар тувулунса, аз заманны ичинде сакълыкъ болдуруп, азарханадагы аврулагъа тийишли кёмегин этмеге де болажакъ», – дей ол.

Бабаюрт район азарханада терроризмге къаршы оьтгерилген уьйренивлер, къоркьунчу гъал тувулунса, медицина кьуллукъчулары ва оьзге ишчилерини гъазирлигин исбат этди. Ондан къайры да, олар биригип, команда болуп иш гёрювню натижасында, терроризмни алдын алмагъа имканлыкълар да яратажакъ.

Герейхан ГЪАЖИЕВ, оьз мухбирибиз.



## Бар болсун Оъзденлигибиз!

Азиз МИЧИГИШЕВ,  
баш редактор

Ассаламу алейкум, уьюгюзге яхшылыкъ, гьюрметли охувчулар. «Оъзденлик къалгъанмы?» – дегенде: «Озокъда, къалгъан!» – деп селенежеклер аз болмас деп инанма сюесен. Амма гъалиги сатыв-алыв девюрде олай затлар, къылыкъ-мылыкъ тарыкъ тьююл деп ойлашагъанлар да бар.

Пелен гишиге оъзденлик не учун тарыкъны англатма герекли гъал тувгъан буса, ол адамдан пайда болмас. Тьюз тарбия алмагъанлар о сёзню маънасын да билмейдир, не саялы тарыгъын къайдан билсин?! Мени эсиме гелеген кюйде, миллет гысапда бар болма сьое бусакъ, бизге оъзденлик бек тарыкълы къылыкъ. Къумукъланы оъзеге, битими шо англав булан байлангъан. Макъталгъан асил къылыгыбыз, къонакъны абурлап болагъанлыкъ, сутурсузлукъ, чомартлыкъ, сёзге йымышакъ гёрюнсек де, ишге бакъгъанда болат йимик къаттылыкъ барны ва хыйлы оъзге макъталгъан инсаплы хасиятлар, булар барысы да – оъзденлик. О ёкъ заманда осаллыкъ, утдурув, артда къалыв, кётюрлюк, о кюйдеги дагы да яман гъаллар кеп тува. Адамлар бир-бирине ошамай, шо кюйде халкълар да бир йимик тьююл ва оланы ойлашагъан, оъзюн тутагъан кюю башгъа-башгъа. Шолайлыкъгъа «менталитет» деп айтыла. Бизин менталитетибиз оъзденликге кюрчюленген.

«Оъзденлик не затдыр?» – деп сораса, гъарибиз шогъар жавап берме бажарар чакъы англавубуз болма тарыкъ. Тутдуруп айтма болардай гёз алдыбызда язылып сиягъ яда макъала болса, дагы да яхшы. Тап пунктларына ерли белгилеп онгарма заман болгъандыр. Къарачай-балкъар къардашларыбыз шо ишни этгенин ва «Ёзден адет» деген китап язып онгаргъанын билебиз. Къумукъланы къылыкъ конституциясы, уставы, я не билейим гъалиги девюрню Кодекс Куманикусу болма тарыкъ. Не ат берсек де, маънасы – «къумукъ» деген ким экенни, къумукъ нечик болма герекни англатагъан шагъатнама бар болмакъ.

Шо гъакъда сорап билер йимик тамазалар бар, язып жыйма, системалы этип онгарма биз барызы. Бизден сонг, шону сакъламагъа оъсюе гелеген наслу да бар. Адабият классикдени асарларындан да хыйлыны алма болабыз. Йырчы Къазакъны яратывчулугъунда бу темагъа кеп сёз багъышлангъан. Шаир о заманлардан башлап бу масъаланы гётере, къылыкълар сай болагъанына ичи гююп язгъан, айыплар этген.

Оъзденлик не зат экени гъакъда мекенли токъташмакъ учун илму ахтарыв герек болур. Бу ишге тарихчилерибизни, фольклор булан машгъулланы ва шо гъакъда билеген оъзгелени кюршап, бир къалипге гелме яражакъ. Сонг ойлашарбыз гъар къумукъ оъсюню оъзден ёлун нечик уйренмеге, билмеге боларын.

Ойлары барлар «Ёлдаш» газетге язмагъа бола. Язмагъа дегенде алдагы кагъызлар язагъанлар гъали ёкъдур. Шону орнунда электрон къайдалар эркин бар: газетни сайты, телеграмм каналы, мухбирлени ва редакторну телефон номерлери (газетни ахырынчы сагъифасында берилген).

Ана тилин билеген, иманы тьюзелген къумукъ оъзден – оър даражалы инсандыр.

• Хумторкъали райондан билдире

## Язбашгъы асгерге чакъырывну гъасиллери

Хумторкъали район администрацияда Россия Федерацияны савутлу гючлеринде асгер къуллукъгъа чагъы етишген ватандашланы асгерге чакъырыв комиссияны членлерини ортакъчылыкъ да булан жыйын болду. Хас асгер гъаракатында ортакъчылыкъ этмек учун асгерде къуллукъ этмеге дыгъар байлагъан ватандашланы ишчи бёлюгю булан бирге, 2024-нчю йылда асгерге къуллукъ этме чакъырылгъанларыны язбашгъы чакъырывну гъасиллери чыгъарылды. Ондан къайры да асгерде къуллукъ этивге гюзгю чакъырывуна гъазирленивню байлавлу этмеге тьюшеген чаралар белгиленди.

Доклад булан чыгъып сёйлеген Къызылюрт шагъарны, Къызылюрт ва Хумторкъали районланы военный комиссары Ш. Магъаматов айтагъан кюйде, Хумторкъали район Къызылюрт шагъар ва Къызылюрт район булан тенгleshдиргенде асгерге

язбашгъы чакъырывун гечикдирмей, оъз заманында кютген. Асгерге чакъырывну язбашгъы вакътисинде яхшы гъасиллер гёрсетген асгер гысабын юрютеген инспекторлары гьюрметлев грамоталар булан савгъатлангъан.

Асгерге кюршавну иш-

лерини баш специалисти А. Абакаров оъсюню докладында билдиреген кюйде, хас асгер гъаракатында ортакъчылыкъ этмек учун дыгъыр язгъан асгер къуллукъчулар регионал ва муниципал акъчаларын оъз заманында ала. Хумторкъали район администрациясыны башчысыны заместители Марат Жанбалов 2024-нчю йылдагы асгерге чакъырывну комиссиясыны членлерин язбашгъы асгерге чакъырывда етишген устьюнлюкери булан къутлады ва 2024-нчю йыл асгерге барагъан яшланы гюзгю чакъырывун да язбашда йимик кьурумлу кюйде оьгермеге чакъырды.

## Асилни асил ишлери

Хас асгер гъаракат янгыз игитлени тувдуруп къоймай, олар къочакълыкъ булан савлай уллу уьлкени де мьюкюр эте. Бизин ватандашларыбыз рагъмулу ишлери булан умуми устьюнлюгююзге гючю чатагъан кёмегин, къошумун этмеге гъаракат эте. Айрокъда, шо кёмек савлугъу осал яшлардан чыгъа буса, шолай яшлагъа эки къабат гьюрмет этмеге тийишли.



Къоркъмаскъала школары къызы Асил Эльдарханова Украинадагы хас асгер гъаракатны ортакъчыларына гипсдан майчыракълар этеген вакъти.

Гелигиз, таныш болайыкъ. Къоркъмаскъала школары охувчу къызы Асил Эльдарханова «Движение первых» гъаракатны инг де жанлы ортакъчысы. Асил школагъа кюйсюзлюгю саялы бармай, дарслагъа уйде гъазирлене. Ону охувуна, тарбиясына анасы Мадина Эльдарханова жаваплы. Мадина Хумторкъали район администрацияда гъакъылбалыкъ болмагъан яшланы ва оланы ихтиярларын якълайгъан комиссияны жаваплы касбучусу. Мадина оъсюню ишден сонггъу бош заманын къызыны охувуна, тарбиясына, оъсювюне багъышлай. Асил

артдагы вакътиде оъсюню кеп заманын майчыракълар этив булан байлай. Майчыракълар этив ишге герти кюйде тьюшонген. Асил «Движение первых» деген проектде ортакъчылыкъ этмеге ва сенгерлеге салагъан майчыракъланы куйумагъа токъташа. Пагъмулу къыз гипсдан майчыракъланы этип, ичине атир ийис гелеген парафинни кьуя. Ол гипсдан майчыракълар этегенден къайры да, сенгерде турагъанлар таза жувунуп, къаркъара тазалыкъны болдурсун учун кеп тюрлю чечеклерден этилген атир ийислер гелеген сапунланы этмеге

башлай. Ол оъзю чыгъаргъан сапунгъа да Асил деп оъсюню атын къоя. Асилни анасы Мадина къызыны гъаракатын якълай, кёмегин эте. Хас асгер гъаракатны ортакъчыларына Асил этеген рагъмулукъ кёмеги адамда бары да асил хасиятланы тарбиялай.

«Движение первых» гъаракатны Хумторкъали райондагы ерли бёлюгюню председатели Жалалутдин Закаръяев айтагъан кюйде, хас асгер гъаракатны боецлери Асил йиберген савгъатланы алып, савгъатланы йиберген къызгъа разилигин билдирип, оъзлени къызлары гёз алдына гелегенин эсгерге. Асил йиберген савгъатлар хас асгер гъаракат зонада гуманитар юкню арасында айрыча ер тута.

«Район администрациясы яшланы ва яшёрюмлени оъсювю учун бары да шартланы ярата. Айнутдин Зиявутдиновну сиптечилиги булан муниципал кьурулувундагы бары да ёлбашчылар «Движение первых» деген гъаракатны планларын арагъа салып ойлашывда ортакъчылыкъ эте ва шо гъаракатны жыйынларына ва чараларына ишин юрютмек учун ерлер гёрсете», – деди Ж. Закаръяев.

Асилге ва ону анасына сабурлукъ, савлукъ ва устьюнлюклер ёрамакълыкъ къала. Асил Украинадагы хас асгер гъаракатында бизин асгерлер уьст болажагъына инана. Устьюнлюкню байрамы тьубекот ийисден къайры да, шат, яшавгъа гъасирет къызъяш оъз кьолу булан чечеклерден этген сапунларыны атир ийислеринден де толажагъына шекмлик этмей.

Жават ЗАКАВОВ.

# Оьсдюрюлген тюшюмлер кьайтарыла, тек...

Дагьыстанда артдагы йылларда 200 минг гектарга ювукь майданларда авлакь ниьматлар-овощлар ва картоп оьсдюрюле. Язлыкьлар чачылагьан майданлар булан дазуланмайлы базар девюрде бизин республикабызда 700 гектар майданны бийлеген теплицаларда да памидор, кьыр ва оьзге тюрлю овощланы тюшюмю йылны ичинде бир нече керенлер сав йыл боюнда кьайтарыла. Теплицаланы гьакьында сьз чыкьгьан сонг савлай Россияда теплицалар 3 минг гектарны, Тюркияда буса 70 минг гектарны кьуршагьаны гьакьда да эсгерип кьоймагьа ярай.

Умуми кюйде алгьанда, савлай республикабызда овощлардан йылда 1 миллион 500 минг, юзюмден ва емишлерден 500 минг тонлагьа ювукь тюшюм алына. Шолайлыкьда, ич ва тышдагы талапланы гьисапгьа алып халкьны ва пачалыкьны сурсат аманлыгьы учун юрюлеген гьаракатда республикабызны юрт хозяйство кьуллукьчулары аслам кьошумун болдурагьаны биринчи йыл тьююл.

Артдагы вакьтилерде бизин республикабызда юрт хозяйство продукцияны ишлетеген, сакьлавгьа салагьан ва сатывгьа чыгьарагьан логистика центрланы кьурув ва пайдаландырыв тергевсюз кьалмай.

касбучулар – технологлар, лаборантлар, микробиологлар загьмат теге. Оланы бажарывлулугьу да лайыкьлы кьазанчы-алапалары булан кьыйматлана.

Тек не этерсен, алдан берли юрт хозяйство ишлерде бай сынав топлагьан Кьаягент районну бавчулары, юзюмчулери ва овощ оьсдюрювчулери базар аралыкьлар оьмюр сьреген девюрде оьсдюрген тюшюмюнден хайыр алып болмайгьаны саялы кьазанчы, этген харжы, ахыры да хайыры кьолдан чыгьа. Не саялы?

Белгили болгьан кюйде, тав районларда емишлени ва авлакь ниьматланы ишлетеген 4 уллу завод ва дагы да гиччи цехлер бав емишлени,

бавчулар, юзюмчулер ва авлакьчылар булан ёлукьмагьа тюше. Шо заман оьзюм де оланы тарыкь-герегин, ишлерини барышын ахтарып гьалына, яшав-турушуна кьарайгьан кююм бола.

Бу гезик де мен Гьюсемегентде болгьанда юрт хозяйство булан машгьул болагьан бай сынав топлагьан бавчулар, юзюм оьсдюрювчулер булан ёлукьдум.

– Совет девюрде, дагысын айтмагьанда, Кьаягент районда юзюмню кьабул этеген ва ишлетеген беш уллу заводлар бар эди. Гьали олар кьетюр болуп токтагьан яда буса тьюдден таба сатылып бир тайпа далапчыланы кьолуна тьюшген. Оланы да башгьаларда гьайы ёкь, оьз пайдасына иш гьере, – дей бавчу Гьажи Давудов. – Емиш терекни ва юзюм борланы орнатып тьюшюм даражасына етишгичеге беш-алты йыл хыйлы кьыйын тегьюп, харж этип бав оьсдюребиз. Ерли заводлар ёкь саялы ёл гьакь да этип кьайтарылгьан тьюшюмню райондан тышгьа ташымагьа тьюше. Уьстевюне, заводлардан тийишли гьагьын алып болмай да арадан хыйлы заман гете. Муна шо саялы да, тьюшюмю, емишлени, юзюмню бир пайы пуч бола. Шо саялы тереклер, юзюм борлалар балтаны тьюбюне тьюше...

Гьасили, мен Гьюсемегентде колхозчуланы агьлюсюнде тувгьанман ва оьсгенмен. Бавчуну касбусуну сырларына, загьмат дарсларда ювукьдан тьюшюнгенмен. Шону учун артдагы йылларда бавчулукьда тувулунгьан четим масьалалагьа урунсам ичимбуша. Кьаранайавулну алдагы юзюмню илшетеген Избербаш шагьардагы заводуна ес болгьанлар бугюн эсиртеген ичкилер булан кьазанч этмеге белсенген. Мажалисдеги консерво заводдан да юрт хозяйство кьуллукьчулагьа асув ёкь. Гьайдакь райондагы Янгьентни юзюмню ва емишлени ишлетеген заводу да кьетюр болгьан. Айтмагьа сюегеним, Избербаш шагьарда айлана якьдагы юрт хозяйство кьуллукьчуланы талапларын гьисапгьа алып Гьайдакь, Кьаягент ва Кьарабудагьгент районларда юрт хозяйство булан машгьул болагьанланы талапларын тергевсюз кьоймай юрт хозяйство продукцияны ишлетеген завод кьурмагьа тьюше эди.

Шо гьакьда ДР-ни юрт хозяйство ва сурсат министрлигини жавалпы касбучулары, башчылары не ойлаша экен деген сорав тувулуна. Дагысын айтмагьанда Кьаягент районда йылда 40 минг тонгьа ювукь юзюм салкьынлар ва минглер булангьы тонланы оьлчевюнде гьар тюрлю бав емишлени тюрлю-тюрлю журалары оьсдюрюле.



Кьаягент районда юзюм кьайтарывда.

Бугюнлерде юрт хозяйство кьуллукьчуланы талапларын гьисапгьа алып Кьызлар, Кьарабудагьгент, Лаваша, Дербент, Сулейман-Стальский ва шолай оьзге районларыбызда овощланы, емишлени ва юзюмню ишлетеген ва сакьлавгьа салагьан холодильник имаратланы кьурувгьа ва пайдаландырывгьа беривге айрыча тергев бакьдырылагьаны ачыкь болуп гьерюне.

Сулейман-Стальский районда «Мар» деген агрохолдингни (ихтиярлары дазуландырылгьан акционер жамият) акьча маяларына авлакь ниьматланы сакьлавгьа салагьан уллу майданы булангьы 50 минг тон продукция сыягьан имаратланы кьурув давам этиле. Гьалиге ерли эсгерилген агрохолдингде 310 адамгьа ишлемеге ерлер болдурулгьан. Мунда бажарывлу

авлакь ниьматланы ишлете. Юрт хозяйство топуракьланы 80 процентин елеген тьюзюк бойдагы районларыбызда кьайтарылгьан тьюшюмню ишлетеген заводлар, цехлер ёкь демеге ярай.

– Бавумда оьсдюрюлген емишлени тьюшюмюн юртдан магьа да ёл сатып алып тавдагы заводлагьа алып бармасам кьыйыным зая бола. Уьстевюне, йыракь ёл да этип оьсдюрюлген тьюшюмню учуз багьаларына тапшурмагьа тьюшегени ичингбушдура, – дей «Башлы» деген сабанчы-фермер агьлюню башчысы Абдуллагьат Магьамматов.

Гюз йылны лап да бай ва чомарт заманы. Шо вакьти магьа да гьаманда йимик Кьаягент кьорукьну берекетли топурагьында кьайратлы загьматы булан доланагьан емиш, юзюм, овощлар оьсдюреген

Али ШАГЬБАНОВ:

## «Уста даражадагы касбучулар етишмей»

Артдагы йылларда Дагьыстанны курорт шагьарларында – Магьачкьалада, Каспийскиде ва Дербентде айлана якьдагы артып тербейген талапланы гьисапгьа алып кьурулуш ишлер гьенг кюйде юрюлегени тергевню тарта.



Белгили болгьаны йимик, эсгерилген тармакьда кьурулуш ишлер булан машгьул болагьан уста касбучулар етишмейгени гьакьда бугюнлерде регионну маълумат кьуралларыны кьуллукьчуларына Темиркьазыкь Кавказ федерал округундагы кьурулуш компанияларыны гьюплерини президенти Али Шагьбанов баянлыкь этген.

– Гертиден де, артдагы йылларда Дагьыстанда туризм тармакьны оьсвюню гьисапгьа алып кьурулуш ишлени ёрукьлашдырмакь учун тийишли-тарыкьлы касбучулары гьазирлемеге тьюше, – деген ол. – Бизин республикабызгьа ял алмагьа гелеген туристлер оьзлер учун онгайлы кьуллукьлар бар ерлени ахтара ва танглай. Шону учун кьурулуш тармакьда ишлейгенлени санавун ва этилинеген ишлени, кьуллукьланы сан янын тергевге алмасакь бажарылмай. Арадан гетген бир йылны ичинде биз оьтгерген ахтарывланы натижалары малим этегени йимик, кьурулуш тармакьда айлана якьдагы талапланы гьисапгьа алып айтгьанда, озокьда, бажарывлу-билимли касбучулары 36 проценти етишмей. Шо саялы кьурулуш ишлер булан усталыгьы етишмейген, бажарывлулугьу тьёбен даражадагы адамлар машгьул болагьаны бизин де теренден ойлашмагьа борчлу эте.

Шону алдын алмакь учун касбучулары гьазирлев агьамиятлы масьала. Бетон-арматур ишлерде кьуювчулар, кьуралланы кьурашдырывда сварщиклер, таш тизеген, уйлени ичиндеги ишлени кютеген усталар кьытлыкь эте, етишмей.

Бизин республикабызда кьурулуш тармакь учун оьр билимли касбучулары гьазирлейген охув ожалкьлардан башгьа орта даражалы билимлери булангьы касбучулары гьазирлеп чыгьарагьан 12 коллеж иш гьере. Тек шоланы барысын да кьошгьанда йылда 300-ге ювукь касбучу гьазирлейгени кеп тьююл, артып тербейген талапланы яшавгьа чыгьарма толу имканлыкь бермей.

Шону гьисапгьа алып, кьурулуш ишлени усталарын гьазирлевде шо тармакьда чалышагьан компанияланы ортакьчылыкь этивю гележек учун хайырлы болажагьы шекликни тувдурмай.

Бетни гьазирлеген Кь. КЬАРАЕВ.

# Илиякълыкдан узакъ къаравуллангъан борчгъа...

**Бугюнго мени макъаламны игити бабаюртлу Камил Зубайылов – ата-анасын эртеден тас этген, яшлыгъы да герти сынав болуп токътагъан улан. Яшавуну шо кыйынлы вакътинде, Камилни, огъар ата да, ана да, гъатта къурдашы болуп тургъан, атасыны кыызардашы Сайида алып тарбиялай. Къайгъыгъа дёнген яшгъа нечакъы кыйын болса да, Сайида ону юрегинде иссилик ва яхшылыкъны гыслерин тувдура, ону къанатыны тубюнде Камил де яшавну гъар мюгълетин аявлап, къарангылыкъда да ярыкъ тапмагъа бажаргъан бола.**

Арадан заман гетип, чагъына етген Камил, бир кызыъ-яш булан таныш бола, ону булан юрек сырларын чече. Олар бири-бирине бакъгъан юрек гыслери таза экенни англагъан сонг, уйленип, татывлу ожакъ кзуруп, янгы яшавгъа абат басалар. Яш агълуде улан-кызы тувгъан сонг, улангъа, Арсланбек деп, атасыны атын, кыызгъа буса, Аделя деп ат тагъалар. Гъар гюн, бир зат да умутларын пуч этип, бузуп болмажакъ насипли, бир-бирин англап яшайгъан агълуде сююнч, шатлыкъ, кюлюк кеп бола...

Амма, яшав даим иржайып турмай дегенлей, къайгъы асде ёкъдан геле... Бу гезик хас асгер гъаракат башлангъан деген хабар сююнчню, насипни отун сёндюре, минглер булангъы адамланы яшавун алышдыра, кеп затны хадирин де билдирте.

Ягъада къарап туруп болмайгъан Камил де, озюню агълуде насипинден эсе, Ватан борчу гюлю экенни англай. Ол сайлагъан ёл кыйын, уягълусюн де кююп, гетме тюшегенни биле, амма элине къоркъунчу гюн гелгенде, ону харлысызлыгъын якълав яшавунда инг де агъамиятлы экенни англай, ва бу йылны июн айында, къоркъунчну ва кыйынлыкъланы енге туруп, гёнгюлюкюде Украина бойда юрюлеген хас асгер гъаракатгъа гете.

Камил Зубайыловну этген иши янгыз озю учун тюгюл, гиччи яшлары булан къалгъан агълусю, сакълап оьсдюрген атасыны кыызардашы учун да яшавда сынав болуп токътай. Айрылывну гъар гюню юрекке къайгъы, ону булан бирге, озокъда, уллу оьктемлик де гелтире.

Иыракъ эллердеги Камилге, арекдеги ожагъыны иссилиги де юрегине исив бере. Заман болгъан сайын ол уйде къалгъан аявлу адамларына телефондан таба саламлар йибере, бажарылса, сёйлеп де оланы гёнгюн ала, юрегинден буса паракатлыкъгъа умут эте. Агълуде, сююв, Ватанни алдындагъы борч – бу-

лар бары да бир-бири булан бирикген багъалы гыслер экенни ол яхшы биле. Къоркъунчулукъ ва белгисизлик де ону гюлю тавакаллыгъын мугъкамлашдыра.

Юрюлюп турагъан хас асгер гъаракатда бары да зат тюзевлю болмайгъанни да биз яхшы билебиз. Утушлардан сююнчню, дагъылывда къайгъырагъан гезиклер де бола. Бизин игитибиз шо гъаллардан гъар гюн, гъар сагъат оьте...

Бир керен чапгъын этеген вакътиде, Камил кзулукъ этеген асгер бёлк душманны къатты къаршы турувуна тюше. Боецлер учун шо, къоргъашынны отундан кек къаралып, топланы зангырагъан тавушлары бир гюлю гелеген къайгъыны агъымыдай гыс этилген гюн болгъан. Асгерчилер гъар мюгълет сайын гъал бузукълашагъанни англап да болмагъанлар. Гъали болгъанча узакъ, даимлик йимик гёрюнеген заман, янаша атылагъан топланы ялынында, гёз юмуп-гёз ачгъынча, кысыгъа болжалны ичинде ажжал кеплерини яшавун алып барагъандай бола.

Камил ёлдашлары булан командование берген тапшурувланы кютме барагъанда, хапарсыздан, атылгъан топну тавушу айлана якъны оькюрте. Аякъ тубюнде гъатта ер тербенгенни гыс этген Камил, янындагъы боецни санлары яман авуртуп, ону йыгългъанын эс эте. Бир мюгълетде ону къаркъарасын къоркъув къуршай, амма гъали ёлдашына кемеке этмесе, бирев уюне къайтмажакъ деген ойлар ону башын елей. Ол озюне тийген яраны ва контузияны артгъа, боецни яшавун алгъа салып, ону янына етише ва озюню ругъландырып, бары гююнчю де жыйып, солдатны бекликге багъып сюйрей. Гъар алгъан абаты Камилни кыйын, тынышы авур бола, тек ёлдашын къутгъармагъа герек деген ой огъар гюч бере. Ахырда къоркъунчсуз ерге етишгенде,



ону яраларын байлап, биринчи кемегин эте ва ону юрегине инамлыкъ сала.

Тапшурувну кютюп къайтгъан сонг, ол госпитальгъа да бармай, ярасына озю кзулукъ этип, янгыдан ал сыдралагъа гете. Ону яшавуна дагъы да къоркъунчулукъ тувулуна, амма ол дагъы да бек тавакаллы бола, урушларда ортакъчылыкъ этмек – озюню борчу экенни англай ва ери гелгенде Ватаны учун даву ялынына тюшме де гъазир бола.

Бир асгер тапшурувну кютеген вакътиде шолай болма да бола. Огъар гюлю чапгъында ортакъчылыкъ этмеге тюше. Озюню 5 ёлдашы кыйын гъалгъа тюшгенде, атылагъан топлагъа, учагъан гюллелеге де къарамай, юрюп де болмайгъан яралангъан боецлени янына етише алгъасай, заманында кемеке этмесе, оланы тас этежекмен деп ойлай.

Бары гююнчю жыйып, тобукъларындан бюгюле туруп, отялынны арасындан ол ёлдашлары бирерлетип чыгъара.

Камилни гъар абаты игитгъан топ тынышын битдирегендей бола. Амма ол сабурулгъун тас этмей, гюленген ялын-от да ону токътатмай, бир зат да эшитмей алгъа талпына. Балики, урушларда тас этген асгер ёлдашларына тёгюлген гёзьяшлары, оланы келпетлери огъар озюню кызыгъанмай айланмагъа себеп боладыр. Гъар боецни къоркъунчсуз ерге чыгъаргъан сайын, ону юрегинде инамлыкъ тува. Ону къаравунда бу янгыз ябушув тюгюл – ону ва ёлдашлары учун шондан чыкъмакъ – ахырынчы умут.

Гюлю урушлардан савсаламат чыкъгъан сонг, асгерчилени арасында Камил къаттылыкъны белгиси болуп токътай, ёлдашларыны огъар бакъгъан къараву да алышына.

Башындан оьтген шо гюнлер

– Камилни эсинден бир де таймажакъ дертли мюгълетлер. О гъали янгыз солдат тюгюл, о гъали – якълавчу, къурдаш ва къутгъарывчу. Хас асгер гъаракат гъали де битмегенни де ол озю де яхшы биле, ону ва асгер бёлкленни алдында дагъы да кеп тапшурувлар, сынавлар ёлугъажакъ, амма Камил оланы къатты къаршыламагъа гъазир, неге десе де, Ватанни харлысызлыгъы, аявлу адамларыны ва огъар инанагъанланы яшаву озю йимиклени кзулунда экенни ол яхшы англай.

Камилни атасыны кыызардашы магъа телефон сёйлеп, ону аявлу адамы алгъан яраларына къарамай, буссагъатда да хас асгер гъаракатда Ватанын неонацистлерден якълайгъанни, пачалыкъ янындан савгъатлары болмаса да, газетге язмагъа яраймы экен деп сорады. Шо мюгълетде мен, гертиден де, кёбюсю игитлер эсгерилмей къалагъанни англадым. Хас асгер гъаракат юрюлеген вакътиде бизин якълайгъанланы савгъатлары оланы герти къочакълыгъын, игитлигин исбатлайгъанни унутмагъа тюшмей. Бир янындан алгъанда Камилни савгъатлары ёкъ, амма ону геч зат булан оьлченмейген къочакълыгъы, къаттылыгъы ва гъакъ юрекден Ватанына бакъгъан герти сюювю бар.

Мен кеп де ойлашмай, ону гъакъында язма токъташдым. Бу хабар К. Зубайыловну янгыз хас асгер гъаракатдагъы ишлери гъакъында тюгюл, бу къоркъув билмейген, элин, халкъын неонацистлерден якълайгъан, инг яхшы, оьр муратлагъа етише къарайгъан Ватанни якълавчусуну гъакъында. Ону къаркъарасындагъы яралары да къочакълыгъыны жанлы шагъатлары болуп токътажакъ, гъали буса олар – ол башдан гечирген, оьтген ёлуну бир гесеги.

Камилни сакълагъан «анасы» ону гъакъында уллу оьктемлик булан хабарлайгъан вакътиде, ону гъар сёзонде дегенлей хасиятларын гъар янындан танымагъа имканлыкъ болду. Ону охувчугъа танытмакъ ва оьрлюклерини гъакъында айтмакъ учун элине герти сююнчю багъышлагъан адамны суратын язгъандай болажакъ. Камилни кыйынлы мюгълетлерде къоркъунчулукъ тувулунса да, къачып ягъагъа таймай, даим кемеке этме гъазирлиги оьр кыйматгъа лайыкълы.

Бу макъаламда К. Зубайыловну гъакъында язып, мени баш мурадым – ол яхшы юрекли, къатты, уьстюнлюкге инанагъан, гюлю воин экенни бизин охувчуларыбызгъа, савлай къумукъ халкъыбызгъа етишдирмек эди. Балики, Камил атасыны кыызардашын, ювукъ адамларын ругъландыргъанда йимик, бу макъала озгелени де ругъландыра деп эсиме геле.

Герейхан ГЪАЖИЕВ,  
оьз мухбирибиз.

СУРАТДА: Камил ЗУБАЙЫЛОВ.

• 27-нчи сентябр – Тарбиялавчуну гюню

# Илиякъллы, татли сёзлю, рагъмулу...

(Башы 1-нчи бетде)

Эсгерилген яшлар баву къурулгъаны буса 50 йыл бола. Шонда мен де тарбиялангъанман. Илиякъллы, рагъмулу, татли сёзлю тарбиялавчуларым бугюн де эсимде. «Анам, жан анам» деген йырны биз гиччипавлар аналары байрамында йырлайгъаныкъ яхшы эсимде къалгъан, бугюнлерде де унутмайман.

Юртда «Гюнеш» биринчи яшлар баву. Ону ёлбашчысы болуп кёп йыллар Зайнап Ханмурзаева ишлеп турду. Ол оьзюню касбу ёлун шо яшлар бавда тарбиялавчу болуп башлагъан. Ону оьсювюне кёп къошум этген. Бугюнлерде буса «Гюнешде» Зайнап Ханмурзаеваны къызлары анасыны ёлун давам эте. Рабият яшлар бавну ёлбашчысы, Барият буса педагог-психолог болуп чалыша. Олар экиси де касбу ёлун тарбиялавчу гьисапда башлагъан. Барият Салаватова башлап Дагъыстан пачалыкъ педагогика институтну экология факультетине охумагъа тюзсе де, яшлар булан ишлемеге сюегенлиги оьр ала. Охувун заочно узата туруп, яшлар бавунда ишлемеге башлай. Муна 2002-нчи йылдан берли кёп сюеген ишинде чалыша. Барият ишлемеге башлагъан биринчи гюнлерин эсгере туруп булай дей:

– Яшлар бавуна мен касбучу гьисапда янгы гелгенде, магъа мени тарбиялавчуларым кёп кёмек этди. Мен оьзлени алдында оьсген Баканай Запировна, Умарайгъан Ильясовна, Бурлият Расуловна сынаву, бажарывлугъу булан пайлашды. Олагъа гъакъ юрекден баракалла билдиремен. Озокъда, анам Зайнап Ханмурзаева узакъ йыллар яшлар бавунда чалышгъанлыгъы бизге, яшларына уьлгю болду. Яшлар булан шоссагъат гьаллашдым, олагъа гъайлы янашмагъа, оланы оьсю-



**Тарбиялавчулагъа не йимик макътавлар, яхшылыкълар, байрамлар этсе де кёп тюзюл. Яшлар бавуну тарбиялавчуларын гъакъ юрекден къутлайман. Сиздеги гиччипавлагъа бакъгъан уллу сююв, рагъмулукъ, чыдамлыкъ бир де сёнемсин. Сизге яхшы савлукъ, берекет, насип ва гъар гюнлюк сююнчлер ёрайман.**

вюне, билимине оьз къошумуну этмеге къаст этдим.

Барият ишге янгы гелген гюнлеринден башлап гиччипавланы къуршап оьтгерилген гъар тюрлю республика ва район конкурсларда, чараларда ортакъчылыкъ этген, биринчи ва савгъатлы ерлени алгъан. Этген ишине, гъаракатына гёре бу йыл Барият Салаватовагъа «Дагъыстан Республиканы билим беривюню отличниги» деген гъюрметли ат берилген. «Школа чагъына етишмеген яшлар тар-

бияланагъан къурумларда ана тиллер де билим берив гъаракатчылыкъ» деген ана тиллени фестивалында Барият Салаватованы ёлбашчылыгъы ва ортакъчылыгъы булан гёрсетилген сагъна гёрюнюшге оьр багъа берилген. Эсгерилген гёрюнюшге гиччипавлар да къуршалгъан, олар бал татытып дегенлей ана тилинде шиърулар охуй, адатланы, мердешлени гъакъында айта ва сагъна гёрюнюшде ортакъчылыкъ эте. Шолай да ону ёлбашчылыгъы «Наука юношей

питаает» деген конкурсда ортакъчылыкъ этип республика тиретинде 2-нчи ерни къазангъан. Барият бугюнлерде яшлар бавундан къайры да рагъмулу яшланы центрында да чалыша. Яшланы школагъа гъазирлей.

Яшлар бавуна юройген гиччипавлар буса школа чагъына етишгинче кёп затгъа уьйрене, яшлар бавларыны тарбиялав программасына гёре тарбиялавчулар къалам тутма, сурат этме, шиърулар охума, йырлама ва яш оьсе туруп билмеге герекли кёп мердешлеге уьйрете. Шо саялы гиччипавланы оьсювюнде яшланы тарбиялавчуларыны къыйматлы агъамияты бар.

Гиччипавланы кёплерини яшлыгъыны биринчи абатлары, гъар тюрлю оюнлары, гиччирек уьстюнлюклерини яшлар бавларында башлана. Уьйде ата-анасы берген тарбия, къарав йимик, яшлар бавларында да гиччипавлар оьзлени тенгилери булан гьаллашып, ярашып, бири-бирине ёл кёймагъа, бирче ойнамагъа уьйрене. Тарбиялавчу яшлагъа тюз кюйде янашып, олар булан гьаллашып, ёнкю яшланы гъарисини юрегине «ачгъыч» табып ишлеп биле. Гъар йыл сентябр айны 27-нде Россияда Тарбиялавчуланы гюню оьтгериле. Оланы шо гюн ял алмагъа ишинден азат этмесе де, яшлар бавларында олагъа багъышлап, гиччипавланы да къуршап, шатлы байрамлар оьтгерегени де мердешге айлангъан.

Тарбиялавчулагъа не йимик макътавлар, яхшылыкълар, байрамлар этсе де кёп тюзюл. Яшлар бавуну тарбиялавчуларын гъакъ юрекден къутлайман. Сиздеги гиччипавлагъа бакъгъан уллу сююв, рагъмулукъ, чыдамлыкъ бир де сёнемсин. Сизге яхшы савлукъ, берекет, насип ва гъар гюнлюк сююнчлер ёрайман.

## «Тарки-Тау–2024» – китап фестивалъ

Октябрь айны 4-юнден 6-сына ерли Магъачкъалада «Тарки-Тау-2024» деген 11-нчи Темиркъазыкъ-Кавказ халкъара китап фестивалъ оьтгерилежек. Эсгерилген фестивалъ Дагъыстан Республиканы маълумат ва печать агентлигини якълаву булан оьтгериле. Фестивальда Темиркъазыкъ-Кавказны ва Россияны регионларындан къайры да Тюркияны, Иранны, Къыбла Осетияны басмаханалары да ортакъчылыкъ этмеге гёз алгъа тутулгъан.

Фестивальны барышыны, охувчулагъа малим этилежек янгы китапланы гъакъында «Дагъыстан» деген маълумат агентлигинде оьтгерилген пресконференцияда Дагъыстан китап басмахананы директору Марина Омарова, «Эпоха» деген китап уьйню директору Хадижат Курахова эсгерди.

Китап фестивалда оьтери-

лежек башгъа чараланы айланасында «Дагъыстан» деген журналны баш редактору Марат Гъажиев маълуматлар берди:

– Фестивальда айры тергев Дагъыстан милли тиллерде чыкъгъан китаплагъа да этилежек. «Тарки-Тау–2024» Темиркъазыкъ-Кавказда инг уллу китап выставка. Фестивальны айланасында «дөгерекек столлар», мастер-



класлар, выставкалар оьтгерилежек, шолай да инг яхшы китап сайланажакъ.

Бетни гъазирлеген  
Патимат БЕКЕЕВА.



**Паху ГЪАЙБУЛЛАЕВА,**  
ихтиярлар якълайгъан къурумлар,  
агълю, савлукъ бѣлюкню редактору

## Айрылагъанлар кѣпмю яда къошулагъанлар?

Агълю– жамиятны кюрчюсю деп халкъ арада негъакъ айтылгъан сѣзлер тюзюл. Сонг да, агълю татывлу буса– ярым байлыкъ деген бизин ата-бабаларыбыз. Булай терен маъналы айтывланы мен дагъы да узатмагъа боламан. Амма мени аслу мурадым–кимни де юрегибизни къатлавларына, пердевлерине ерли жымырлатып, бизлер чанчгъандай авуртдурагъан, оърчюкген масъаланы айланасында ойларымны ачыкъ этип, сизин булан сыр чечмек. Айтагъаным, жамиятны кюрчюсю яда ярым байлыкъ деп макътайгъан агълюлени биз не къадар сакълайбыз, къоралайбыз? Не даражада оланы гъайын этебиз?

Къарагъанда, биз агълю деген сѣзню сыйлылыгъын толу кюйде англап да битмейбиз деп эсиме геле. Неге десегиз, Дагъстанны гъисап беривлерин гѣзден гечирип къарасакъ, артдагъы йыллар айрылагъан ожакъланы санаву артып тербей. Мисал учун, 2022-нчи йылны январ айында– 619; 2023-нчю йылны шо айында– 1434; 2022-нчи йылны декабр айында– 1476, 2023-нчю йылгъа гѣз бакъдырсакъ, декабр айда– 2011 минг агълю тозулгъан.

Бу санавлар янгыз бир айны ичиндеги гъалны суратлай. 2022-нчи йыл булан тенглешдиргенде, 1,4 керенге артыкъ. Сиз дагъыдан да яхшы англасын учун шо мен оърде белгилеген айланы, йылланы ичинде нече агълю къурулгъанни гъакъында да эсгерейим. Масала, 2022-нчи йылны январ айында– 616; 2023-нчю йылны январында– 504; 2022-нчи йылны декабрында– 711 агълю къурулгъан. Гъали энни сиз де урушдуруп къарап, натижа чыгъарыгъыз: айрылагъанлар кѣпмю яда къошулагъанлар?

Гъали гелейик, Росстатны гъисап беривлерине. Шолагъа гѣре, Дагъыстанда 2021-нчи йылда 1000 минг адамгъа 4 къурулгъан ожакъ, 3 бузулгъан агълю тие. Дагъыстанны юстиция министрлигини гъисапларына асаслансакъ, 2022-нчи йылны 11 айны ичинде, ону алдындагъы йыл булан тенглешдиргенде, айрылагъанланы санаву 205% процентге артгъан. Шо йылны янгыз 6 айны ичинде республикада 6664 агълю тозулгъан. Шо вакътини ичинде буса 4195 агълю къурулгъан. Дагъыдан да бек ойгъа дѣндюреген ери эр-къатынлар бир-биринден арчылгъан сонг, Дагъыстанда 10 минг 489 гиччипав тувгъан. Тамаша тюзюлмю? Менде йимик сизде де не саялы, не себеплерден деген соравлар тувулунмаймы?

2021-нчи йылда Дагъыстанны Оър судунда 16 минг агълю эришивлеге къаралгъан. Шо 2020-нчы йылдан эсе, 2 керенге артыкъ. Адвокат М. Юсупов айрылывларгъа аслу себеп– яш наслу агълю яшавгъа енгил янашагъанлыкъ, бир-бир онгайсызлыкълагъа чыдамайгъанлыкъ деп белгилеген эди. Озокъда, шо да, дагъы да башгъа багъаналар, мисал учун, хасиятлары къыйышмайгъанлыкъ, наркотиклер, ички къоллайгъанлыкъ, намартлыкъ да къошулуп, уягълюлер бѣттѣбен айлана.

Дагъы да аслусун эсгермеге сюемен. Гъасили, В. Путинни буйругъуна гѣре, 17 йыллыкъ чагъына етишгенче яшлагъа берилеген пособие акъчалар да «ялгъан айрылывларгъа» ѳл къойгъан буса да ярай. Неге тюзюл, эр-къатын ишлеп, къазанагъан харжы тарыкълы даражада буса, оланы авлетлерине пособие акъча аз гѣрсетиле. Эр-къатын айры-айры яшай буса, яшлагъа къолай акъча алмагъа бола. Шолар яшав гъалларына гѣре, тюрлю-тюрлю къайдаларда тѣлене. 50 процент буса– 7 981 минг, 75 процент– 11 971 минг, 100 процент– 15 962 минг манат болуп токътай.

Бир-бир маълуматлагъа гѣре, эр-къатын кѣп акъча алмакъ учун, гереки документлени жыйып, судлагъа берип, «ялгъан айрылывлар» эте.

Мен шону башыма сыйышдырып да болмайман. Неге тюзюл, акъча саялы яшланы гѣнгюн де бузуп, психикасына да яман таъсир этип, отавубуз якъ-якъгъа чачылды деген ойну да арагъа чыгъарып айланмагъа гереки, яраймы? Ондан къайры, о судларда бу ялгъан булан байлангъан масъаланы гъавайын чечмейдир чи.

Биревлер, айрокъда 5-6 яшлары барлар гъарисине пособиелер алгъан сонг ишлемесе де къайырмайлар. Шону да мен тюз гѣрмеймен. Неге десегиз, эгер биз яшлар – бизин гелегебиз деп тѣшюбюзге къагъа бусакъ, ата-ананы далапчылыгына агъамият бермей, агълю бюджетге къошулагъан маяларын санамай, шогъар да къарамай, бары да яшлагъа бир ягъадан гѣрмекли, озгелеге йимик адамшавлу пособие гъакълар тѣлемеге тюзше эди деп гъисап этемен. Балики, шо заман «ожагъын бузагъанлар» болмас.

## Тарихи бай буса да, тек ахтарылмагъан

Ишарты– гъайран гѣзел табияты, бай дагънили топурагъы, таза тавгъавасы, оъсюмлюклерни булангъы, агъачлыкъланы арасында, тавтюдде орунлашгъан, тамурлары теренге чомулгъан юрт. Гертиси, ону Ишарты деген аты хыйлыланы тергевюн тарта. Нечик, негер олай къоюлгъан деген сорав арагъа тувулуна ва шону айланасында гъали буссагъатда да кѣп эришивлер бар. Тюзю, гъали де шо мекенлешдирлген деп эсиме гелмей.

Мисал учун, юртубузну яшавдан гетген гъар-бир затны ахтарып, язып алып тургъан уллу адамларыбызны хабарларына гѣре, Эрпели юртгъа ювукъдагъы махиде 20-дан да къолай уягълю яшай болгъан. Оланы да, Эрпели юртдагъылары да арасында разисизликлер, тюртшювлер кѣп юрюлюп тургъан. Еринде шо масъаланы чечмеге бажарылмай, оърден таба 5 адамдан къурулгъан комиссия чакъырыла. Олар гъалны ахтарып, бир пикругъа гелелер. Шогъар гѣре, Эрпели юртдагъылар кѣп адам бар, оланы хозгъамагъа кюй ѳкъ. Махидеги аз халкъны башгъа ерге гѣчюрге герек деп токъташалар. Шо къарарны яшавгъа чыгъармакъ

сы, дарман сувлары булангъы Ишарты Темир-Хан-Шурадагъы ва ондан да тышдагъы хыйлы гъакимлени, белгили адамланы шонда барып, ял алмагъа иштагъандыргъан. Мунда асгер учун къурулгъан къалада пача гъукуматны гарнизону ерлешген. Шо саялы, Ишартыда XIX асруну 2-нчи яртысында бир класлы школа ачыла. Уллубийни де 1897-нчи йылда шонда охума сала. У. Буйнакский охугъан школа (училище) полкнун асгерлерини яшлары учун ачылгъан болгъан».

Сонг дагъы да, бизин школада охуйгъанда, Уллубий булан байлавлу ону къысматына да таъсир этген тамаша иш бола. Шо охув ожакъны



муратда комиссияны ортакъчылары булан махини вакиллери де, эрпелили бий де гѣчмеге топуракъ белгилемеге Чапчакъгъа багъып геле.

Махилилер шо ерни танглай, тек эрпелили бий о ерни бермеге разилешмей. Сонг дагъы да ари барып, гъали юртубуз маканлашгъан кѣп сувлар да чыгъагъан бойну танглайлар. Шонда махилилени Асев деген вакили къазыкъ да къагъып: «Ишни арты шунда болду», – деп айтгъан дей. Шо сѣзлерден Ишарты деген ат да тувулунгъан деген ѳравлар бар.

Башлап 7 уягълю гелип, мунда уй эте, сонг къалгъанлар да озлени имканлыкъларына гѣре шонда багъып тартылма башлайлар. Гертиси, бу юртну инг тюзюне, теренине тюзюп тамурларын, тарихин ахтаргъанлар гъалиге ѳкъ. Шо саялы да, неченчи йыл къурулгъанына байлавлу да къатдырып, керт салып айтмагъа кюй ѳкъ.

Гертиси, Ишарты юрт анив ерде бойлап алгъанни ва белгили инкъылапчы Уллубий Буйнакскийни юртум булангъы байлавлугъу гъакъында да тарихи илмуланы доктору, профессор «Дагъыстанны илмусуну ат къазангъан къуллукъчусу» Шугъайып Магъаматов оъсюню «Уллубий Буйнакский» деген китабында булай эсгере: «Атасы Даниял да оълюп (анасы дагъы да алдын гечинген) ети йылда битмегени етим къалгъан Уллубийни Ишартыдагъы арек къардашларына етишдире. Ишарты буса Дагъыстанны ичинде оътесиз гъайран исбайы ерде тизилген юртларыны бириси. Дѣртде янында агъачлыкълары, таза гъава-

догъасында Николай пачаны сураты илинген болгъан. Танапусну вакътисинде тирилиги де бар, тиркеси де дегенлей, Уллубий шо сурат салынгъан алтынсув берилген рамына атылып тиеме деп, билмей ону ерге тюзюре. О йылларда пачагъа шоллай янашмакъ айыплы, такъсырлы ишге гъисаплана эди. Башлапгъы класланы охувчусу шо хатасын политика булан байлап этмегенни мекенли биле буса да, тек оъсюню башын сакъламакъ учун, муаллими ону школадан тайдыра. Сонг ону ишартылы къардашлары Темир-Хан-Шурадагъы интернатгъа сала.

Бизин юртубузда болгъан шо иш Уллубийни В. И. Ленин булангъы ѳлугъувунда да эсгериле. Москвадагъы университетде охуйгъан заманларда да Уллубий инкъылап гъаракатлагъа къошулуван узата. Шо йылларда Ленин булангъы ѳлугъувда ол Уллубийге: «Инкъылап учунгъу чалышывунгъу къачан башладынгъ?» – деп сорай. Уллубий де Ленинге: «Ишартыда охуйгъанда, Николай пачаны суратын тамдан тюзюргенден берли», – деп жаваплана. Ленинге де ону олай тавакаллы, къоччакъ хасияты таъсир этген буса ярай. Айтагъаным, ол Москвада охуйгъан вакътисинде Ленинге: «Шагъарны Октябрьский районунда къалмагъаллар гѣтерилген», – деген хабар тез етише. Ол да: «Шонда тез Буйнакскийни йиберилиз», – деп тапшура.

Бу макъаланы давамн дагъы гезик узатма ярай.

Паху ГЪАЙБУЛЛАЕВА.

СУРАТДА: Оърдеги Ишарты (Къала).

# Таза, асил адам

Агъмат Казилловну яшав тархларын гёзден гечире туруп...

**Бугюн мени кьолгъа къалам алгъаным гьеч кимге, айрыча алгъанда, оьзюню гъакъында язмагъа урунагъан адамгъа ярамакъ, эсли чагъын эсине салмакъ, не де ону атына ерсиз макътавлар этмек учун тьогюл. Шо огъар бирдокъда гьерекмей. Гертисин-тюзюн айтгъанда, оьзюне 80 йыл тамамланагъан Агъмат Насрутдинович Казилловну гъакъында айтып, охувчулагъа етишдирмекни тийишли гьерюп язаман.**

Ол дауну вакътисинде, демек, 1944-нчю йылны октябр айыны 1-нде Къаягентде юрт муаллимни кеп яшлы агълюсюнде тувгъан. Заман саргъайтгъан документлер де, ону яшав тархларыны гъакъында оьзюм билеген чакъы маълуматлар да шагъатлыкъ этеген кюйде, Агъмат Казиллов тенгилери булан бирче дауну ва шондан сонгъу йылланы акъубаларын сезген. Бир башлап Башлыгентдеги орта школаны битдирип чыккыгъан. Совет Армияны сыдраларында кьуллукъ этген сонг 13 йылны узагъында токарь болуп ишлеген, КПСС-ге гирген, ата юртундагъы совхозну цехини башлапгъы партия бирлешюню секретары этилип сайлангъан. Ерли хозяйствода загъмат теге туруп, ол Дагъыстан пачалыкъ университетни юристлер гъазирлейген факультетине заочно охумагъа тьогшен. 1980-нчи йылда оьр охув ожакъда билим алып чыккыгъан сонг ол партияны Къаягент райкомунда жаваплы кьуллукъларда ишлеген. Арадан эки йыл оьтген сонг партияны райкомуну таклифине гере ол Дагъыстанны прокуратурасына ишге къабул этилген. Къызылортну прокурору А. Н. Гъажимагъаматов ону оьмюрбаянын гёзден гечирген сонг, Агъмат Казилловну шагъар прокуратураны старший следователини кьуллугъуна гёрсетген. Ол да кеп ойлашып турмайлы, шо кьуллукъда иш башламагъа рази болуп къала. Ону прокуратурадагъы жагълы гъаракаты шо вакътиден баш ала деп айтмагъа ярай.

**М**ен оьзюм башлап таныгъанлы, арадан оьтген 40 йылны узагъында ону хасиятын-къылыгъын яхшы билгенмен деп эсине геле. Шо да магъа ону гъакъындагъы сезюмню йыракъдан башлап юрютмеге имкамлыкъ береген аслу себеплени бириси болуп токътай. 1982-нчи йылны айында Агъмат Казиллов Къызылортгъа биринчилей гелди. Шо вакътиде ол прокурорну кемекчисини кьуллугъунда ишлей эди. Оьзюню юрегини ачыкълыгъындан, хасият битимине гере, ким булан да къыйшып билегенге ол биринчи гюнлерден тутуп иш ёлдашлары булан гелишип чалышмагъа башлады. Шо гъакъда айта туруп, партия кьурумлардан гелип, ол прокуратурада янгы иш башлагъанын гъис этген бирев де болмагъаны гъакъда айрыча эсгермеге тьоше.

Шондан сонг ол Къаягент район прокуратурасыны следователини кьуллугъуна белгиленген. Хасавюрт шагъарны прокуроруну, олай да Къаягент районну прокуроруну заместители болуп тургъан. Дагъыстанны прокуроруну заместителини кьуллукъларын кютген. Арадан



заман оьткуп, Къаягент районну прокуроруну кьуллукъларын кютмеге янгыдан гиришген.

Шо гъакъда да ол арадан хыйлы йыллар оьтген сонг булай язгъан: «... прокуратураны кьурумларында бирче ишлеп тургъан вакътиде ол (Салман Таймасханович Гъажимагъаматов – шо замангъы Дагъыстанны прокурору) мени якълап, оьзюню инисине йимик гъайлы янашып турду. Тек ол оьз кепине ишлеп турмагъа биревню де кьоймай эди. Барыбызгъа да бирни йимик талаплы кюйде янаша эди. Иш уьстде магъа да оьзгелерден эсе аз талаплар салмай эди... Бир де кьопдурувсуз айтгъанда, ол таклиф этип, Хасавюрт районну прокуроруну заместителини, сонгъа таба Къаягент районну прокуроруну, оьзюню – республиканы прокуроруну заместителини кьуллукъларына белгилендим. Кёбюсю гьалда Салман Таймасхановични яхшылыгъындан токарь болуп ишлеп тургъан мен шо тармакъда Дагъыстанны прокуроруну заместителине ерли гетерилдим».

Къызылортда Агъмат Казиллов сынавлу прокурор ва насигъатчы ёлбашчылыкъ этеген бажарывлу касбучулары сыдрасына кьошулгъан. Айтагъыным, мунда гъар заманда да касбучулары бажарывлугъуна артыкъ тергев берилип гелген, оьзюню касбусуна аминлигин сакълайгъанлагъа абур-сый этилген. Шо да прокуратурада чалышагъан касбучулагъа оьр кьуллукълагъа гетерилмек учун кьошум шартлар яратып гелген. Дагъыстанны Ич ишлер министрени кьуллугъунда ишлеп гетген В. С. Свистунов, бизин республиканы прокурору С. Т. Гъажимагъаматов касбучулар гъисапда биринчи абатларын мунда алгъанын айтып кьойсакъ да оьрде айтылгъан пикруну гертелейдир деп эсине геле. Эсгерилген шагъар прокуратурада ишлеп гетгенлени арасында

дагъы да ДР-ни прокуроруну ва Оьр Судуну председателини заместители А. Н. Казиллов, И. М. Мамаев, олай да Россияны прокуратурасыны университетини проректору Т. А. Ашурбеков ва кеп оьзгелери де бар. Шондан къайры да, бизин республиканы кёбюсю шагъарларыны ва районларыны прокурорлары, судьялары, ихтиярланы якълайгъан, аманлыкъ сакълав кьурумларыны ёлбашчылары ва жаваплы кьуллукъчулары инг алда Къызылортда ишлеп тургъан. Шо якъдан алгъанда, Къызылортдан оьр даражалы ва бажарывлу касбучулар арагъа чыгъып тура десек бир де кьопдурув болмажакъ.

Къаягент районну прокуроруну кьуллугъундан 1990-нчи йылны июнь айында Дагъыстан АССР-ни прокуроруну заместители этилип белгиленген. Гъар гюнлюк ишинде оьзюне тапшурулгъан тармакларда шо заман тувулунгъан яшавну шартларын гъисапгъа алып, прокурорну янындан юрюлеген тергевлени камиллешдирмек учун белсенген. Шо гъаракатында да ол гъисап беривлени бир ёрукъгъа салып гёрсетмек учун тьогюл, законланы гесимлерин яшлагъа чыгъарывда мекенли уьстюнюкlege етишивге артыкъ агъамият берген. Ону кемекчилери де шо ишге бюсьютюнлей кьуршалгъан.

**А**гъмат Насрутдинович оьзю булан бир ойдагъы адамланы арасында кеп гезиклер эсгергени йимик, ихтиярланы якълав кьурумлары шо замангъы яшав шартланы ва законланы гесимлерин кютювню арасында тувулунгъан бир тюрлю кемчиликлени тайдырмагъа, не де шоланы лап аз этмеге тьогшен.

Ол совет девюрде амалгъа гелген яшав къаравларына бугюнлерде амин кюйде къалгъан. Шолайлыкъда, шо заман токъташдырылгъан эдеп-къылыкъ гесимлерин юрютген. Оьзю санлы яшав юрютегенге гере экиюзлюкге, бетгёрдюлюкге чыдамагъа болмагъан. Ол оьзюм къыйматлап биле буса да, бир де оьзгелени алдында яхшы болуп гёрюммеге, ярамагъа къарамагъан. Биревню де оьзюнден кем, не де оьр гёрмей, гъар заманда да ягънамусгъа таянып яшагъан.

1994-нчю йылда А. Н. Казиллов къайтып Къаягент районну прокурору этилип белгиленген. Арадан 5 йыл оьтген сонг буса, Россияны Генеральный прокурору ону шо кьуллукъда экинчи болжалгъа кьойгъан. 2004-нчю йылда шо болжал да тамамлангъан сонг 60 йыллыкъ чагъына етишген А. Н. Казиллов оьзю башгъа районгъа прокурор болуп чыкмагъа, оьзюню районунда прокурорну кемекчиси болуп къалмагъа, шо тармакъда бирдагъы 5 йыл ишлемеге имканлыгъы болса да, ол отставкагъа чыкмакъны тийишли гере.

Берген сезюнде табылып, законланы яшавгъа чыгъарывгъа белсенип ишлеп тургъан, дагъыстанлылары инг асил мердешле-

рин, айрыча кьурдашылыкъгъа аминлигин сакълап, санлы кюйде оьмюр сюрген Агъмат Нуритдинович бугюнлерде де оьзюню къылыгъын, хасиятын алышдырмагъан. Ол гертти кюйде кьурдашылыкъны юрютюп билегенден къайры да, гъар нени де дазусун билип сакълап, оьзгелеге де гьюрмет булан янашагъанлардан.

**О**л оьзю булан лакъыр этеген адамгъа да тергевлю кюйде тынглап бажара. Оьзюню гъислерин гёрсетмей сакълап да биле. Гертисин айтгъанда, мен ону сабурулугъуна гъар заманда да сукълангъанман. Ону хасият битимини гъакъында айтагъанда мен огъар гъатсыз макътавлар эте деп де бир де эсигизге гелмесин. Районну ва шагъарны прокуроруну гъаракатына янгыз гъакимлик кьурумларыны янындан къыймат берилип къалмай. Бизин уьлкени прокуратурасыны ветераны А. Н. Казиллов «Дагъыстанны ат къазангъан юристи», «Россияны прокуратурасыны гьюрметли кьуллукъчусу» деген сыйлы атлагъа лайыкълы болуп, оьзюне кеп санавдагъы оьзге ведомство савгъатлар тапшурулса да, айланасында яшайгъанланы янашывундан кеп зат гёрюнюп къала. Юртлулары буса огъар уллу гьюрмет булан янаша. Шо да негъакъ тьогюл. Агъмат Казиллов бир де арасы бёлюмлейген кюйде прокурор болуп 15 йылны узагъында чалышып тургъан сонг ата юртуну жамият ишлерине кьуршалмай, къаягентлиени къыйшына, тынчына табылмай ягдадан къарап турмагъан. Прокуратурада ишин кьоюп, ол пенсиягъа чыккыгъан сонг район администрацияны башчысыны ихтиярланы якълав кьурумлары булан байлавлукъ юрютеген ва ватандашлары аманлыгына къарайгъан заместители болуп уьч йыл ишлеген. Бугюнлерде де юристни насигъатлары тарыкъ болгъан юртлуларына табыла, торайып гелеген яш наслуну тарбиялавда да мекенли кюйде кьошум этип, бизин ата-бабалар асулар боюнда юрютген инг асил адат мердешлени олагъа етишдирип геле, ветеран кьурумларыны ишинде жагълыкъ гёрсете.

Агъмат 55 йыл алгъакъда Галина булан кеп сююп кьургъан агълуде уьч яш тюзевлю тарбияланып оьсген ва яшавунда оьзлени ерин тапгъан. Оланы авлетлери, олардан тувгъанлар да Агъмат булан Галинаны гъатсыз сююдоре.

Оьзюме берилген имканлыкъ булан пайдаланып, бары да кьурдашларыны атындан Агъмат Насрутдиновични етип гелеген юбилейи булан кьутлап огъар ва бары ювукъ адамларына узакъ йыллагъа яхшы савлукъ, кеп-кеп яхшылыкълар, ёрай туруп, яшавну гъар мюгълети сизин сююдюрсюк демеге сюеман.

**Башир БИЛАЛОВ,**

Россияны прокуратурасыны гьюрметли кьуллукъчусу, юстицияны старший ойчусу.

# Умутубуз ургъайсын!



Сентябрни 12-синде Магъачкъалада М.М. Жамбулатовну атындагы Дагъыстан юрт хозяйство академияны генгешлер болагъан залында дагъыстан халкъларыны тиллерин якълавгъа гёре яратылгъан хас Фондну членлерини жыйыны болду. Бу ерде Фондну озюню гъакъында кысыгъа кюйде баянлыкъ бермекни оравлу гёремен.

Гёресиз, уллу тюрленивлени таъсири булан дюньяда хыйлы затлар алышына ва башгъара геле. Шону тиллеге, айрокъда аз санавлу халкъланы тиллерине этеген заралы баргъан сайын бек сезиле.

Ер юзюнде 7 мингге ювукъ тюрлю тиллер бар деп токъташдырыла. Оланы яртысына ювугъу бугюн-тангала ёкъланып къалмагъа бола деген маълумат кёп эсгериле.

Илму гёзден къарап багъа бергенде «ана тил» деген калима гъар тюрлю къайдада белгилене. Демек, шо ананы яда агълюню тили деген маънада англашыла кёбюсю гъалда.

Дагъыстангъа кёп тиллени атаву деп айтма ярай. Неге десегиз мунда 28 тюрлю тил ва 100-ге ювукъ диалектлер бар. Язывлу адабиятлы тиллени санаву 14 бар деп юрюле. Бирдагы 14 миллет языву ёкъ тиллеге гире. Языву бар тиллени бугюнгю гъалы ёкъларындан эсе аз-кёп буса да къолай. Жанлы тил, демек къолланагъан тил, нечик айландырып къарасакъ да, инсанни, миллетни ругъ байлыгъыны булакъларыны аслуларыны бирисидир. Сонг да ана тил, адабият булан инчесаният, булар миллетни хаслыгъын сакълайгъан къураллардыр. Мен озюм

ана тилни гъалы, гележеги ва миллетни менлиги гъакъда орус тилде 3-4 уллу макъалалар язып чыгъаргъанман. Шагъарлардан оътюп энни юрт ерлерде де гиччилерден тутуп торай яшлагъа ерли барысы да къырда да, уйдде де къуру орус тилде сёйлейген болуп къалгъан. Бу барыш буса тиллерибизни кёп узакъ къалмай бир къарагъа таяндыражагъы аян. Тилин тас этген миллет буса ахыры башгъасына дёне, миллет очакъны шо



заман оту да боралай сёне. Мен оърде атын тутуп язгъан жыйынны барышында бу тайпа масъалаланы айланасында нечакъы да таъсири лакъырлар юрюлдо. Эсгерилген Фонд ана тиллени бырыкъланывдан къуткъармакъ муратда инг башлап не йимик чаралар гёрмеге, ишлер этмеге белсенегени гъакъда Фондну президенти сынавлу журналист Али Камалов

берген баянлыкъ гележекге не меселде иш план тизмеге ёл ачгъан йимик болду. Фонд озюне дагъыстан миллетлени барысын да къуршай. Фондну оз Уставы, иш гёрювню шартлары, концепциясы бар. Шонда гёз алгъа тутулгъан чакъы муратлар аста-аста яшавгъа чыкъса милли ана тиллени тас болма къоймай сакъламагъа, уъстевюне бир къадар айындырмагъа бажарылажакъ эди.

Озокъда, яхшы муратлагъа талпынывну ругъунда яратылгъан бу Фонд ёрукълу ва асувлу кюйде иш гёрсюн учун ону бёлклерини барысы да барышып, гъакъыллы кюйде чалышма тарыкъ, харжлар да гъажат. Шону учун президиум, попечительский совет яратылгъан. Шону башын алим, юрт хозяйство академияны ректору Зайдин Магъамматович Жамбулатов тутгъан.

Гъаракатгъа берекет деп айтыла. Фондну гъаракаты тюзелип гетсин дагы. Шону къасты булан, балики, ювукъ гележекде дагъыстан тиллени гъакъында законну къабул этмеге болушлукъ болур бугъай, милли тиллени жанландырмакъ, сакъламакъ ва оьсдюремек учун умпагъатлы ёлланы тапмагъа халкъгъа да, гъакимлеге де, депутатлагъа да илгъам берер. Умут ургъаяр, мен эсгерген гючлер гъакълашып, гъалал ва гъакъыллы кюйде гъаракатчылыкъ гёрсетсе.

Абдулла БУГЛЕНЛИ.

СУРАТДА: жыйындан гёрюнюш.

## Дюньядагы тюрк халкъланы санаву

Ер юзюнде яшавлукъ этеген тюрк халкъланы санавуну гъакъында тюрлю-тюрлю маълуматлар бериле. Йыллар гетген сайын шо санавлар аз яда кёп якъгъа багъып алышынмагъа да бола. Мен эшитип, ахтарып, охуп билгенлеримни охувчуларыбыз да билме сюер деп айтып, шунда бир ягъадан язып бермекни тийишли гёрдюм.

1. Азербайжанлар - 45 млн.
2. Алтайлылар - 71 минг.
3. Балкъарлар - 0, 2 млн.
4. Башкъыртлар - 2 млн.
5. Гагавузлар - 0, 25 млн.
6. Долганлар - 8 минг.
7. Сари уйгурлар - 0, 014 млн.
8. Къажарлар - 0,03 млн.
9. Къазахлар - 15 млн.
10. Къарайлар - 2 минг.
11. Къаракъалпакълар - 0, 62 млн.
12. Къараманлылар - 0, 243 млн.
13. Къарапапахлар - 0, 1 млн.
14. Къарачайлар - 0, 4 млн.
15. Къашкъайлар - 1, 8 млн.
16. Кърымтатарлар - 0, 65 млн.
17. Кърымчакълар - 1500.
18. Кумандинлер - 3200.
19. Къумукълар - 0, 55 млн.
20. Къырккъызлар - 4,5 млн.
21. Ногъайбакълар - 9600.
22. Ногъайлар - 1 млн.
23. Саларлар - 105 000.
24. Сибир татарлар - 0, 21 млн.
25. Татарлар - 7 млн.
26. Теленгитлер - 0, 75 млн.
27. Телеутлар - 2700.
28. Тофаларлар - 8000.
29. Турухменлер - 3, 5 млн.
30. Тубаларлар - 2000.
31. Тувалар - 0,3 млн.
32. Тюрклер - 81 млн.
33. Месхет тюрклер - 0,55 млн.
34. Тюркменлер - 8, 5 млн.
35. Туркоманлар - 3 млн.
36. Узбеклер - 40 млн.
37. Уйгурлар - 12 млн.
38. Хакаслар - 0, 75 млн.
39. Халажлар - 3, 44 млн.
40. Челканлар - 2000.
41. Чувашлар - 1, 37 млн.
42. Чулымлар - 355.
43. Шорлар - 0, 014 млн.
44. Юрюклер - 0, 2 млн.
45. Якъутлар - 0,5 млн.

Бютюн дюнья тюркология илмуну айтылгъан усталары токъташдырагъангъа гёре, бу биз оърде эсгерип-санап гетген чакъы бизге къардаш тюрк халкълар, тавуш-гъарп бырынгы руника язывну варислери бола. Гъали болгъанча табылгъан-ахтарылгъан шу руника язывну 200 документи бар. Бизин девюрден алда бешинчи асрудан бизин девюрню онунчу асрусуну ерлиги замангъа етишгенчеги оьмюрде бу халкълар яратгъан къоллап гелген уьстюнлюклерин де санайыкъ.

1. Оьзтёрече бары да бир-бирин англап болагъан тили.

2. Оьзтёрече Худайлары – Аллагълары: Тенгири, Улеген, Умай, Сувана, Ерана, Алав, Авамчы, Камари, Периште – (Пери-Иштар) ва шолоай башгъалары; дини, эдеп – къылыкъ ёругъу.

3. Социал-жамият аралыкълары; къагъаны – пачасы – төреси – закону булангъы гъукуматлыкълары.

4. Илмусу - тарихи, экономика къалиби, политика-сиясаты, оьзтёрече языву – руникасы. Бу етишилген даражаланы барысын да жамлашдыргъанда бизин аталарыбызны даражасына оьзтёрече руника – тавуш – гъарп языву булангъы цивилизация демеге толу ихтиярыбыз бар. Вассалам, ваккалам.

Казим КЪАГЪРУМАН.

# Языв графиканы яратылыву

«Языв язагъан Худай», – деп айтыла къумукъланы бир сююв-лирика сарынында. Олай демек, бизин биринчи язывчубуз да, язывну яратгъаныбыз да Ол Озью – Худай болмагъа герек. Сарын булай деген булан, биз, гелигиз, алимлерибизни айтагъанларына да тергев берейик.

Языв неге чыкыгъан? Ону чыкымакълыгы бир гъажатлыкдан болмаса кюй ёкъ. Адам оюн сёз-тавуш булан кыргъа чыгъара. Ол тавушгъа къюлгъан пикру, «айтылгъан сёз – атылгъан окъ» болуп, ланц этип, сёнюп къала. Ол пикру-тавуш да тынглавчу унутгъанча яшай. Адамны эси янгы маълумат гелген сайын эсги болгъанларын баш майдан чайып тайдыра, унута юрюй.

Лап тезги таш девюрден башлап, адамлар озлени пикруларын анакъланы тегиш там бетлерине, таш къаялагъа сурат этип гёрсетме башлагъанлар. Олар айтма сюеген пикруну предметлер булан да билдире болгъанлар.

адатларында да ёлугъа. Бусурман динни къабул этгенчеги алдагъы Тенгири динин юрютеген къумукълар олюлерини къабурларыны ичине дюньяда тарыкъ болагъан къуралларын, ашамагъа сурсат да ахыратына тарыкъ бола деп сала болгъан. Шо предмет язывну бир къайдасы болуп токътай.

Бара-бара къабурну ичине салагъан къуралланы суратларын къабурну башлыгына салагъан сынлагъа этме башлагъан. Эгер сында таракъны, гюзгюню, къайчыны, урчукъну, саннукъну, сыргъаланы, юзюкню суратлары бар буса, къабурда ожакъ тутгъан саннукълу – абурлу-сыйлы къатынгиши экенни билесен. Эгер сынны

тизимлеге. Тавуш-гъарп языв ёрукъну пайдасы – гъарпланы бир бегитсенг, не тюрлю тилде де къоллама бажарыла. Алда къоллана гелген бары да къайдаланы къююп бу ёрукъгъа башлап гёчген халкъ финикиялылар. Олар язылагъан гъарпланы гезигин де токъташдыралар, алфавитни яраталар. Тиллер башгъа йимик о тиллени ичиндеги тавушлар да башгъа. Гъар янгы къабул этилген тилни вакиллери бу ёрукъну озлени тилиндеги тавушлагъа къыйышдыра гелгенлер.

Биз оьрде тавуш-гъарп токъташгъан язывну тувулувун -бютюнлешивюн – яйылувун айтдыкъ. Гъали гелейик шо барышны бир гесеги-бутагъы болгъан тюрк-къумукъ оьзтёрече язывну тувгъан-оьсген ёлларына.

Арт вакътилерде Къазах-Астанда табылгъан «Алтын адам» деген къабурдан чыкыгъан гююш тепсиге къазылып язылгъан язывгъа 2500 йыл бола. Олай болгъанда бизин язывгъа 2500 йыл бола десек де аз. Бу тепси языв чыкыгъанны биринчи шагъаты туюлдюр чю. Бу биз сёз юрютеген бютюн тюрк руника язывлар тезден белгили болса да, оланы сыры ачылмай туруп, хыйлы заманлар гетди.

Пётр пачаны алимлерини бириси Мессершмит бу язывлу битиклени гысабын юрютмеге 1717 йылда башлагъан. Бу эсделиклени гёрюнюшю тюркологланы арасында яйылгъан. Бир асар кытай иероглифлер булан янаша такрарланагъанын тапгъан. Огъар кюрчюленип даниялы алим Томсон текстны охулагъан ачгычычын аян этген. Шо ачгычдан таба ёл табып, уллу рус тюрколог Радлов 1890-нчы йылларда буланы охумагъа башлагъан.

Биринчи охулгъан сёз ТЕНГИР – кёк деген сёз болгъан. ТЕНГИРИ – тюрклени – алтайланы лап уллу худаыны аты да дюр дей алимлер. Атангдан артыкъ бил, тек артындан юрю деп насигъат бере чи къумукъланы айтыву. Радловдан сонг бу язывланы уьстюнде Малов деген тюрколог ишледи. Ондан сонг Стеблева деген алим гъали де ишлеп тура.

Оьрде айтылгъан далиллени охувчулар англар йимик тизимин де этейик:

1. Предмет языв. Бакъа, къуш, чыккъан, окъ.
2. Сурат языв. Анакълардагъы, ташлардагъы суратлар.
3. Уруп языв, клинопись, иероглиф.
4. Таш языв, тавуш-гъарп языв, руника.

Шуну булан, гъюрметли охувчулар, языв графиканы яратылыву гъакъдагъы охугъанларымын-билгенлеримни сизге де айтып тамамлайман. Дагъы билегенлеригиз бар буса сиз де язар деп къаравуллайман.

## Ажайып адатлар

Бырынгъы заманларда табиатны четим ва онгайсыз шартларында тийишли загъмат къуралларсыз яшавлукъ этеген жамиятларда гъалигилени оюна-гъакъылына бирдокъда гелишмейген вагъши адатлар къоллана болгъаны белгили. Къыйынлы йылларда загъматда толу кюйде ортакъчылыкъ этме болмай азыкъсыз, языкълыкъда азап чеге оьмюрюн гечире къалгъан халкъ адамланы оьзюню ич арасындан тайдырма борчу бола болгъан. Шо мердеш такрарлана туруп адатгъа-къанунгъа да айлангъан.

Бизин девюрден хыйлы алъякъда, VIII-VII асуруларда яшавлукъ этген деп саналагъан Гомер, оьзюню «Илиада» деген поэмасыны игитлерини бири, ябушувда къоччакъ кюйде жан берген Патроклну гёмеген кююн суратлагъаны да шону ачыкъ кюйде исбат эте. Къоччакъ Ахилл душманлар булангъы ябушувда жан берген къурдашы учун оьч алмакъ муратда, ону сюегини уьстюнде дагъы да 12 душманыны жанларын къыйып къурбан этген дейлер.

Ондан сонггъу девюрлени боюнда адамлар къурбангъа деп гъайван-малны союп, не де адамны къайсы буса да бир санын гесип берегени белгили. Жугъутлар булан бусурманлар янгы тувгъан яшларын сюнет этегени де, шо адат-мердеш булан байлаву болма герек деп ёрала.

Темиркъазыкъны халкълары къартларын, сакъатларын гёчювюлде уьшюп оьлмеге къююп гете болгъанлар. Японияда оьмюрге етгенлени къююп гетеген Нарияма деген хас таву бары да эсериле. Бырынгъы Юнан пачалыкъ Спартада тетиги бар яшланы гиччилей ярдан ташлап юрюгенлер. Бырынгъы араплар, ашамчылар кёп болмасын деп, къызъяшланы оьлтюрюп къоюгъанын да бусурман памятниклер бизге айта. Бугюн оьлюню артындан биз этеген садагъалар да шу адатны бир алышынгъан сесипусу. Кёбюсю халкълар бу адатын унутуп да битген, бир-бир халкъларда буса легенда, миф къалипде сакълангъан.

Бырынгъы, оьзюне 5 минг йыллар бола деп гысап этилеген Къарт Орунда, гъалиги Капир-къумукъ юртда, бу ажайып адатны гъакъында юрюлюп тургъан оьзтёрече ва бек ажайып хабарлар сакълангъан. Къартлыгына гелип оьлме чагы етген адамны, уланы четенге де салып, аркъасына гетерип алып барып «Атав учгъан ярдан» ташлай болгъан дейлер. Гъали юртну ювугъунда шолай ат булан сакълангъан ярны атындан биринчи гъарпы туюшюп, огъар «Тав учгъан яр», – деп айталар.

Бир улан оьзюню чагына етишген атасын аявлап халкъны гёзюнден яшырып сакълагъан. Шавхал не тапшурув берсе де, ол улан гиши сёз тапмасдай тындырыкълы кюйде кюте болгъан. Артда да огъар атасы гъакъылы уьйретегени аян бола. Шавхал да бу атаны ва уланны ишин уьлгюге санап, гъали энниден сонг къартланы ярдан ташламай, гъакъылы уьйретмек учун, асырап тёрде сакъламакъны борч этип гъукму да чыгъаргъан болгъан дейлер.

### КЪУМУКЪ ГРАФИКА

(битик)

1. А	Σ	У	Ч	НГ	Т	Д	Ж	З	П	1
2. Э	Х	К	П	Й	Д	Ч	Л	Б	Б	Б
3. О	О	К	Н	Н	У	Ц	Д	Ф	Ф	Ф
4. Об	Н	Х	Д	Р	У	С	У	В	В	В
5. Ы	И	Г	У	Л	Л	З	Ч	М	М	М
6. И	И	Г	Е	Т	Т	Ш	У	Б	Б	Б
7. У	У	Г	У	Д	Д	Ж	У	Б	Б	Б

Тарихде булай бир агъвалат сакълангъан. Иранны-Персияны къудратлы пачасы Дарий, гъалиден 2000 йыллардан алъякъда Уллу Чёлде яшайгъан скифлеге чапгъын эте, чёллени терен ичине гире. Скифлени атлысы гелип Дарий пачагъа чыккъан, бакъа, къуш, окъ берип, бир зат да айтмай гетип къала. Дарий бу элчи алып гелген затлар скифлер ери, суву, кёгю булан оьзюне ирия болма сюе деп англап, сююне. Ону вазирлерини-назирлерини инг гъакъылысы пачаны пикрусу дурус туюлюн англата. Олар нени англата дагъы деп сорагъанда, гъакъылысы вазир: «Пачам, олар сен уллу асгеринг булан къуш йимик не кёкге учуп гетмесенг, чыккъан йимик ерге гирип гетмесенг, не бакъа йимик сувгъа гёмюлюп гетмесенг – бизин окъларыбыздан ажжал табып оьлерсен, – деп айтмагъа сюе», – деген.

Ахыры шолай болуп да чыкыгъан. Булай предмет язывну бир мисалы бизин халкъны

уьстюнде башмакълар, къылыч, тюбек, тапанча, садакъ, жая, хынжал къазылып этилген буса – бу къабурда ятгъан садакълы, абурлу-сыйлы оьзден эргиши. Бютюндюнья языв къайда да шолай предметликден суратлыкъгъа шарт булан чыкыгъан. Сурат языв пикруну анавун берсе туюл манавун англата болмай. Адамны пикрусу-ою мекенлилик, ачыкълыкъ бермеге ёллар излей. Сурат язывдан оьтюп иероглиф язывгъа гелсек – мекенлиликни бермек учун гъалиги кытайлар 80 000 белгини къоллама борчу. Оьрде эсгерилген бары да язывлар гъариси янгыз бир тилни туюлюп кютюп болмай.

Гъалиден 4000 йыллар язывдан белги (символ) язывгъа, белги язывдан бувун язывгъа гёчмеге башлай. Тарыкълыкъ, гереклик, гъажатлыкъ адамны гъакъылын къамучу ургъандай ишлеме борчулду эте.

Вокал ёрукъ, фонетика ёрукъ, тавуш-гъарп ёрукъ дейлер ол



Алав АЛИЕВ

## «Артын таптай, иерчени оьсмесе...»

Артадагы вакътилерде бизин миллет уллу тас этивлеге тарып тура. Гьар тюрлю тармакларда чалыша гелген оьзден адамларыбызга аз бола барабыз – жамият яшавда, илмуда, маданиятда... Нечакъы скоймесек де, кьайгырсакъ да, уллуларыбыз гете, герти дюньялагъа гече. Аллагъ рагьмат этсин. Гьарисини гьакьында уллу асарлар язмагъа тюшедир. Шону булан бирге бир тюрлю соравлар да тувулуна. Гьали оланы ерин тутардай, ёлун, ишин узатардай адамларыбыз, касбучуларыбыз бармы, болажакъмы? Абдулгьакимлерибиз, Забитлерибиз, Салавларибыз, Камиллерибиз, Гьасанларыбыз, Абсалютдюнлерибиз... арагъа чыгъажакъмы? Къзакъ да айтгъанлай: «Артын таптай, иерченлер оьсгени...» Гьатта бизин милли газетибитге байлавлу айтсам, бизден сонг ана тилин билеген, шо тилде язып-бузуп болагъан иерченлер табулармы? Тюзюн айтгъанда, мени шогъар гьазир жавабым ёкъ. Тек шогъар байлавлу бир-эки ойларибиз сизге де етишдирме сюемен.

Тамаша, бизин уллаталарибыз ва улланаларибыз Уллу Ватан давдан оьтсе де, кеп кьыйынлыкъланы гёрсе де, хыйлы азапланы чексе де, шогъар да къарамай, оьр инсан хасиятларын, рагьмулугъун тас этмеген эди. Ондан кьайры, олар оьсдюрген, тарбиялагъан наслу, яшлары оьр билимлер де алып, миллетини гёрмекли чалышывчулары гьисапда арагъа чыкьгъан: алимлер ва артистлер, язычулар булан шаирлер, художниклер ва драматурглар... кьайсын-бирисин айттарсан. Шо мердеш сонггъу йылларда да узатылар деп умут этиле эди, тек Совет Союз къалмагъанда (шону тозгъанлагъа минг налат болсун) билим берив, илму тармакларда бир тамаша алышынывлар оьтгерилме башланды. Биз оьзюбюз топлагъан тизив сынавланы унутуп, гюнбатыш пачалыкъларга ошамагъа къарадыкъ. Тюзюн айтгъанда, бугюнгу гьасиллери бир де къуванчлы гьислени тувдурмай.

Бир гезик къумукълар мажлисте жьыйылгъан ерде бизин белгили алимибиз Загьит Абдуллагъатов тамаша маълуматланы аян этген эди. Ол аспирантураларда охуйгъан, алим болма талпынагъан жагьиллени миллетин ахтарып къарагъан. Аспирантланы арасында санавгъа лап да аз халкъланы вакиллени арасында къумукълар да болгъан, бизин учун бек агъамиятлы тарих ва адабият илмуларда чы ёкъ десе де ярай.

Гьалиги бизден сонггъу наслу – Интернетни наслу. Смартфон – олар учун бир-бири булан таныш болувну, иш табывну, ял алывну, гьар гюнлюк яшавун оьтгеривну, оьзюнден бир гюнге де айырылып болмас майданчасы, къуралы. Оланы уллаталары ва улланалары дюньяны гьакьындагы англавларын китаплардан таба ала эди буса, бугюнгу яш наслугъа ютуб да таманлыкъ эте. Къалын китапланы охуп авара болмагъа негер тарыкьдыр?! Пачалыкъ яш наслуну арасында ватанын сюев, патриот гьислени тарбияламакъ, тувдурмакъ учун дюньяны акъчаларын да харжлап, юз тюрлю чаралар оьтгере. Барысын да эсгере турсам, газетни бир бетине сыймас эди. Йылдан йыл такрарлана гелеген, бир къалипде чалынагъан сёзлер, бийивлер, йырлар, йыбавлар... Бир сама шо кьычырыкълы чаралар яш наслугъа таъсир этеми деп ахтарагъанлар бармы? Англашыла, гьакимиятны онда гьайы ёкъ. Биревлер къазана, биревлер талаша...

Бугюнге тувулунгъан гьалланы алышдырма тынч туюл экенин яхшы англайман. Бютюн дюньяны елеген Интернетни девюрюнде кеп зат яшланы ата-анасындан гьасил бола. Гелигиз, агьлюлерибизде сама наслуаны арасындагы гелишликни тапма, болдурма къарайыкъ, авлетлерибизде, торунларыбызда илму-билимге талпыныв гьислени, гьаваслыкълны тувдурма къаст этейик ва машгур шаирибизни сёзлерин унутмайыкъ: «Къзакъ эрни герти оьлгенин шондал бил. Артын таптап, ирчени оьсмесе...».

• Судну залындан

## КЪАЙГЪЫЛЫ АГЪВАЛАТНЫ СЕСИ

**Москвадагы Басманный район судунда дагъыстанлы Элдар Насруллаевни уголовный ишине къаралып тура.**

Судгъа бакьдырылгъан материаллагъа гёре, 2023-нчу йылны август айыны 14-нде Магъачкъаланы кьырындагы машинлени ярашдырагъан станциягъа от тьшген болгъан. Ялын ичи селитра булан тыгьылып толгъан кьырындагы складгъа етишген ва гючлю атылывну натижасында 37 адам оьлген, юзден де артыкъ яралангъан. Уьстевюне шо гюн чакьны иссилиги 40 градуслагъа ерли етише болгъан.

Белгили кюйде, селитра янгыз оьсюмлюклер учун пайдалы койлевюч туюл, шону атылтыв алатланы гьазирлевде де къоллайлар, сакълавуна да айрыча талаплар салына.

Складны еси Э.Насруллаев селитра-



ны законсуз кюйде сакълай болгъан ва бир нече йыл яшыртгъын фермерлеге сатып тургъан, хатабалагъдан сонг тутулгъан. Суд РФ-ни Уголовный кодексини 238-нчи статьясына гёре, ону 10 йылгъа эркинликден магьрюм этмеге бола.

## ЯШАМА ЯРАМАЙГЪАНЫН БИЛСЕ ДЕ...

**Дагъыстанны прокуратурасы Магъачкъала администрацияны малюлк комитетини алдагы председелине байлавлу ачылгъан уголовный ишни тергеп, шагьарны Совет район судуна бакьдыргъан.**

Ахтарывчулар токъташдыргъан кюйде, 2015-нчи йылда мэрияны жаваплы къуллукъчусу Магьаммат Гьажиевни атындагы орамда ерлешген, къабурланы чырларына тие-тиймей къурулгъан кеп къабатлы уйлер, не санитар, не техника талаплагъа жавап бермейгенин биле де туруп, шагьардагы етим

яшлагъа 47 квартир сатып алмакъ деген дыгъаргъа къол салгъан болгъан. Артындагы йыл оьзлерде яшама ярамайгъан квартирлени яшлагъа бергенлер.

Федерал законгъа гёре, ерли гьакимият къурумлар гьакьылбалыкъ болгъан етим яда ата-анасыны янындан къаравсуз къалгъан яшланы яшавлукъ масъаласын чечмеге борчлу, гьар йыл шону учун бюджетден кеп акъча маялар да гёрсетиле. Магъачкъалада тийишли квартирин алма токътагъан сиягъда 700-ге ювукъ етим яш бар. Тюзюн айтгъанда, гьали о «яшланы» бирлерине 30 йыллар да бите тура.

## «АПАКЪАЙТАЛАДА» БОЛГЪАН АГЪВАЛАТ

**Россияны Ахтарыв комитетини Дагъыстан ахтарыв управлениеси Буйнакск районну Оьр Къазаныш юртунда турагъан 45 йыллыкъ адамгъа къаршы уголовный иш ачгъан.**

Управлениени маълумат бёлюкю билдиреген кюйде, бу йылны сентябр айыны 11-нде «Апакъайтала» деген ерде

гьавчу тюбек булан атышып, оьзюнден шайлы гиччи юртлусун оьлтюрген болгъан. Аманлыкълны къоруйгъан къурумланы къуллукъчулары жинаятчыны юртдагы уйлене бирисинде тапгъан. Тутма къарагъанда, полицейскийлеге де бир нече керен тюбек булан атышгъан.

Гьали ол заманлыкъ изоляторда судну къарарын къаравуллагъан.

### 02 БИЛДИРЕ

Сентябр айны 23-де Шамхал-Тирменде ерлешген, оьзюнде туснакъ болжалын оьтгеренгени колониасына жагьил адам яшыртгъын кюйде кисе телефонларда къоллангъан 550 симкарталаны етишдирме къарагъан. Тек тутулгъан.

\*\*\*

Сентябр айны 23-нде Магъачкъалада Юсуповну атындагы орамда ерлешген кеп къабатлы уйлене квартирлерини бирисинде газ атылгъан. Насипге шо заман есилери уьюнде болмагъан. Шондан алда Къарабудагьент районну Аччы-сув юртунда да тап шолай атылыв болгъан эди. Натижада, гиччи яш оьлген, бирдагы 3 адам яралангъан.

\*\*\*

Сентябр айны 23-нде Сергокъала районда 41 йыллыкъ къатынгиши «Датсун» маркалы машинин бек чалт гьайдап, ёлда сакълап болмай бетон багъанагъа урунган. Хатабалагъы натижасында ону 3 йыллыкъ яшы авур яраланып азарханагъа тьшген.

Республиканы Ич ишлер министрлиги билдиреген кюйде, оьтген жума бизин ёлларда 26 хатабалагъ болгъан. Шоларда 2 адам оьлген ва 36 адам яралангъан.

\*\*\*

Сентябр айны 23-нде Къарабудагьент районну Губден юртунда 2 йыллыкъ яш уйлерини экинчи къабатындан тьшюп гелегенде, хапарсыздан йыгьылып гетип башы булан таш канзилеге урунган. Ата-анасы ону тез азарханагъа етишдирген. Тек врачлар нечакъы къаст этсе де гиччипавну оьлюмден къутгъарып болмагъан.

\*\*\*

Сентябр айны 22-нде Магъачкъалада Киров район суд хоншу Чечен Республикада турагъан жагьил адамны эки айгъа эркинликден магьрюм этмек деген къарарны чыгъаргъан. Ол Магъачкъалада биревню 4 миллион манатгъа токътайгъан «Мерседес» машинин яллатгъан болгъан.

\*\*\*

Полицейскийлер Новолак ва Буйнакск районда турагъан эки жагьил къатынгишини тутгъанлар. Олар кьызыланы Бахрейнге зиначылыкъ юрютме бакьдыра болгъан деп айыплана.

Бетни гьазирлеген Алав АЛИЕВ.  
Интернетден алынган суратлар.

Зулейха АТАГИШИЕВА:

# «Халкъым булан хатым мени сыйланар»



Белгили шаирбиз Зулейха Атагишиева Къумукътюзню уллу юртларындан бириси Къарабудагъгентде тувгъан. Ону озюнден сонг мюгълет оьтюр тувгъан Узлипат деп аты булан эгиз къызардашы да бар. Сентябрь буса оланы экисини де тувгъан айы. Зулейха яш чагъындан тутуп поэзиягъа гъашыкъ болуп оьсе ва бара-бара оьзю де шиърулар язма башлай.

«Элдаш» газетде, «Тангчолпан», «Дагъыстанлы къатын», «Къарчыгъа» журналларда ону шиърулары чыгъып тербей. 2000-нчи йылда буса «Эгиз юлдузлар» деген ат булан ону биринчи шиъру китабы чыгъа. Ондан сонг гъар тюрлю йылларда шаирни онгъа ювукъ шиъру китаплары чыкъгъан. 2008-нчи йылдан башлап Зулейха Айнутдиновна Россияны язывчуларыны союзуну члени. Ону кеп санавдагъы шиъруларына гере макъамлар язылгъан. Аты айтылгъан белгили йыравлар радиода, телевидениеде оланы йырлай. Бу йыл эгизлени юбилей йылы. Шо тарх булан оланы къутлай туруп

шаирбизни шиъруларын охувчуланы тергевюне беребиз.

Яраш БИЙДУЛЛАЕВ.

## Ата юртум – мени гиччи ватаным

Баш макъамы мени гъайлек йырымны,  
Ата юртум - мени гиччи ватаным,  
Яшырмайман сенден яшав сырымны,  
Яшдан сени сюе гелген яш жаным.

Жан къувната ата юртну шат сеси,  
Юрек къувнай оьр даражанг гьргенде,  
Шо сюювню савгъат этген Гъакъ Эсси,  
Шо сюювом магъа насип берген де.

Бисмилла деп алынганлы абатым,  
Табиатынг йыр юрекегъе тарыкълы,  
Сыйдан салмас Тенгирини савгъатын,  
Оьрлюгюмсен, акъ юлдуздай ярыкълы.

Сюер эдим орамларынг-бавларынг,  
Гюл-чечекни атиринден толгъанын,  
Болар йимик гелген гетме скоймесдей,  
Гъар-бир гюнюнг берекетли болгъанын.

Алтын Гюнню къонушудай Темиртав,  
Гюн шавласы алтын тюзден боярдай,  
Гез къувната Бекенез сув, емиш бав,  
Юртну халкъы женнетде деп къоярдай.

Ата юртум оьрленивню оьрюнде,  
Аталар да абур этген, макътагъан,  
Атгъа минген батыр йимик гьрюне,  
Баш межитинг тебешашда токътагъан.

Ата юртум - мени гиччи ватаным,  
Уллу-уллу умутлагъа байланар,  
Бу бир насип юртну къызы болгъаным,  
Халкъым булан хатым мени сыйланар.

Май 2010

## Чарслы гюнлер

(Бир шаирни гьнгюревю)

Бар эди чи мени эки къанатым,  
Элтме болар бийиклеге, оьрлеге,  
Ругъ байлыгъым, йыр къанатым, йыр атым,  
Абурумну гетерердей терлеге.

Шаир елум йыр байламгъа айланып,  
Иырым сюер уллулар да, яшлар да,  
Шаирлери терге чыгъып, сыйланып,  
Яз гелгендей ярыкъ болуп къышлар да.

Юрт халкъыма, авлакъ ишге егилген.  
Йыр хазнаны аслу пайын береген,  
Къайда къалды яш заманлар биз гьрген,  
Шаирлерин малайикдей гьреген.

Адамланы аз болса да байлыгъы,  
Такъчалагъа китапланы тизеген,  
Юз манатгъа етмесе де айлыгъы,  
Йыр азыгъын юрек булан сезеген.

Бар эди чи бары халкъым бирликде,  
Бир агълюде бал-яв йимик яшайгъан,  
Баркаман деп, баш иеген тирликге,  
Бав-бахчалар йыр майдангъа ошайгъан.

Шаирлени умутлары шавлалы,  
Къол береген акъ юлдузлу кеклеге,  
Алышынган адамланы яшаву,  
Арт заманлар авур тие кеплеге.

Март 2013

## Тахшагъарым сакъ юхулу анадай

Шып гечени бир насипге санардай,  
Гъайлек йыргъа салып алгъыш сьзлерин,  
Тахшагъарым сакъ юхулу анадай,  
Аваз болса гъазир ачар гьзлерин.

Къаршы елге къаршылыгъын билдирмей,  
Булутлагъа бир чомула, бир яна,  
Ай тав артгъа гече ярыкъ гелтирмей,  
Танг билинип, тахшагъарым уяна.

Танг намаздан, кьрюк алда, печ алда,  
Айланагъан ана йимик аш-сугъа,  
Магъачкъала оьтгерип де бир къолдан  
Ишчи халкъын тюзлеп сала генг елгъа.

Машинлени авазындан къыр тола,  
Жанлангъандай орамлар да, уйлер де,  
Яз гелтирген шат макъамлы гюн бола,  
Той тавушлу согъулагъан кюйлер де.

Тахшагъарым сакъ юрекли, сакъ гьзлю,  
Елге чачмас къайгъыларын, сырларын,  
Яз геливюн шат къаршылай бир оьзю,  
Гъайлек йыргъа къоша язны йырларын.

Март 2013

## Ана гьнгюн аял алар къызымсан

Аллагъ берген савгъатысан кеклени,  
Ана гьнгюн сююнч ала къалардай,  
Кекден тилер алгъышларым кеп мени,  
Кеклер сени гез къаравчунг болардай.

Ай шавланы ярыгъысан къышларда,  
Гюн шавланы ярыгъысан яшларда,  
Атынг айтып чарнайгъандай къушлар да,  
Сююнердей сююнчлери азлар да.

Азиз къызым, къайгъы гьрмей яшагъыр,  
Пашманлыкъдан Аллагъ сени сакъласын,  
Яшавуна гъашыкъ къызгъа ошагъыр,  
Авур гюнлер Яратгъаным якъласын.

Эсде сакъла гъайлек йырын ананы,  
Гъайлек йырдан бары насип баш ала,  
Гъай, не болсун гетгени де заманы,  
Яшагъыр сен халкъарада макътала.

Яхшы-яхшы умутлагъа, ойлагъа,  
Сен яшагъыр къулач яя, къол бере,  
Этер ишинг тангалагъа саллама  
Сюймейгенинг яхшылыкъгъа ел бере.

Ана гьнгюн аял алар къызымсан,  
Сен насипли болсанг, шодур талайым,  
Бюлбюл сесли, ярыгъы кеп язымсан,  
Баш балангдан баш сююнчюм алайым.

Март 2023

## Оьрлюклеге талпына

Дагъыстанны районларыны оьр пагъмулу чебер коллективлерине

Оьрлюклерден оьрлюклеге талпына,  
Оьр пагъмулар Дагъыстанны оьр эте,  
Шатлыкъ бере, сююнч къоша халкъыма,  
Чеберлигин сав дюньягъа гьрсете.

Аргъан сеси, агъач къомуз, теп тавуш,  
Ййылардай йыракъдан да йыракъгъа,  
Къанатлы йыр дюнья халкъын шат этип,  
Дагъыстаным танылардай йыр якъдан,

Халкъ сюювю суратлана сарында,  
Кек эшитсин Дагъыстанны менлигин,  
Савгъат этип бийивюн де, йырын да,  
Дагъыстаным женнет бавгъа тенглигин.

Аргъан сеси, накъыраны тавушу,  
Тынглагъанни гьнрюн ачып шат этсин,  
Къумукъ йырны, къурч бийивню хыйлысы  
Сав дюньягъа оьр пагъмусун гьрсетсин.

Къанат къагъып къайдан-къайда талпына,  
Къумукъланы дос арасы артардай,  
Шатлыкъ берип бютюн дюнья халкъына,  
Юреклене бир-бирине тартардай.

Дагъыстанны йыр юрегин этип гъакъ,  
Йыр байлыгъын элден-элге элтердей,  
Сав дюньягъа макъталардай бизин якъ,  
Оьр пагъмусу элни оьктем этердей.

Къумукъ йыры къанат яйсын оьрлеге,  
Янгы йылны къаршылардай йыр булан,  
Къумукъ йырлар шатлыкъ къошсун элlege,  
Пагъму якъдан макъталардай Дагъыстан.

Август 2021

## Йыр юрекли уланлар

Эдилхан, Батырхан ва шаир  
Казим Казимовлагъа

Эдилхан, сен чыкъсанг уллу сагънагъа,  
Йырлап алсанг, сюендюрюп халкъынгни,  
Харс урувлар явдурардай бир сагъа,  
Эсге сала Эдил сувун толкъунлу.\*

Шаирлер де Эдил сувун макътагъан,  
Халкъ сюювюн къазанардай кеп керен,  
Сен тьгюлсен ярты елда токътагъан,  
Эл сюювюнг бир сени де кеп терен.

Эркин пагъмунг Эдил сувдай агъымлы,  
Йыр гьюнереинг уллу савгъат халкъынга,  
Гъар бир йырынг минчакълардай тагъымлы,  
Уллу залда толкъун болуп чалкъына.

Ярыкъ йырынг халкъарада яшардай,  
Аллагъ берген пагъмунг яшай теьшюнгде,  
Йыр тавушунг агъым сувгъа ошардай,  
Юрек ача тьлюнг булан тьшюнгде.

Уланынг да йыр юрекли Батырхан,  
Абуру бар уланыдай халкъыны,  
Эсде яшай сиз йырлап биз тынглагъан,  
Харс урувлар гетерердей къалкъыны.

Къурч къандыра къагъылагъан накъыра,  
Гитара да елдаш янгы йырлагъа,  
Къайтып-къайтып халкъ сагънагъа чакъыра,  
Янгы йырлар ййылардай къырлагъа.

Агъанг Казим шаир елун танглагъан,  
Халкъ макътардай шаирлени бириси,  
Шаир елну авурлугъун англагъан,  
Ругъ байлыгъы юрегини тириси.

Вай, нече де макътав сизге ярашгъан,  
Йыр пагъмугъуз Эдил сувгъа тенглердей,  
Уьч де пагъму бармакълардай барышгъан,  
Къумукътюзню йыр байлыгъын генглердей.

Йыр дюньяда уьч де къардаш сый алгъан,  
Аллагъ берген йыр пагъмулу юреклер,  
Халкъ байлыгъы болуп битген уьч улан,  
Саламатлы, макътав сьзден ареклер.

Уьч де къардаш халкъ макътардай рагъмулу,  
Уьч де къардаш макътав алгъан, сый алгъан,  
Уьч де къардаш айтмагъа бир пагъмулу,  
Халкъ уланлар болуп тезден макъталгъан.

Март 2020

\*Эдил суву - Волга оьзен.

## Эсде къалажакъ байрам



Бугюнлерде тахшагъарыбыз Магъачкъаладагъы «Зебра» деген ат чапдырив ярышлар оьтгерилеген клубда Дагъыстанны халкъларыны бирлигини Гюнюне багъышланьп республиканы муфтийини савгъатларын къазанмакъ учун оьзюне 10 мингге ювукъ къаравчуланы жыйгъан оьтесиз къужурлу агъвалат болгъан.

Ярышланы ачылывунда Магъачкъала шагъар администрацияны башчысы Юсуп Умавов, ДР-ни милли политикагъа ва динни ишлерине къарайгъан министри Энрик Муслимов ортакъчылыкъ этген ва республиканы муфтийини атына къутлав сёзлер айтгъан. Ондан сонг Асгъабали Гъасанов ёлбашчылыкъ этеген «Пегъеван» деген группаны артистлери аркъанни уьстюнде гюнёрлерин гёрсетгенлер.

Яшлар учун да гъазир этилген тамаша оюнлар оланы айрыча кепине гелген ва къурчун къандыргъан. Айры-айры майданчаларда «Ириб» деген компанияны 350 минг манат савгъатын къазанмакъ учун волейбол оюндан, 60 минг манатны оьлчевюндеги савгъатгъа ес болмакъ учун ябушуну жураларындан уьчешивлер ва дагъы да кёп башгъа къужурлу чыгъышлар жыйылгъанланы тергевюн тартып тургъан.

Эсгерилген байрам чараны инг леззетли бёлюгю ат чапдырив ярышлар болуп токътагъан.

Буйнакск райондан гелип бу ярышларда ортакъчылыкъ этген ат чапдыривчулар етишген яхшы натижалар айрыча гёрмекли болгъан.

3 йыллыкъ чагъындагъы атланы арасында юрюлген ярышны аслу бёлюгюнде Капиркъумукъ юртдан гелген Дагъир Алиевни Смаук деген аты экинчи ерни къазангъан. Ярышланы шо тиретинде Тёбен Къазаныш юртлу Омар Атаевни Бороский деген аты уьчюнчю ерге ес болгъан.

Эсли чагъындагъы атланы арасында юрюлген чабив ярышларда Тёбен Къазаныш юртдан Абдулгъаким Абакаровну Грей Хенри деген аты биринчиликни алгъан.

Дагъыстанны халкъларыны бирлигини Гюнюню гюрметине багъышлангъан байрам эсде ёкъ тамашалыкълары булан ону ортакъчыларыны эсинде узакъ заманлагъа къалажакъ.

Казим КАЗИМОВ.

СУРАТДА: ярышда уьст гелгенлер.

## Топ оюн генглеше

Бабаюртдагъы А. Арзулумовну атындагъы орта школада шатлы шартларда топ ойнайгъан гиччи майданчаны ачылыву ерли охувчулар ва спорт булан машгъул болагъанлар учун уллу сююнчге айланды. Майданча муниципалитетни бюджетинден чыгъарылгъан акъча маялагъа къурулгъаны да районну ёлбашчылары спортну оьсююне ва яшёрюмлени савлугъуну гъайында экенни де исбатлай.

Шатлы чарада ортакъчылыкъ эте туруп, Бабаюрт районну ёлбашчысы Даниял Исламов школаларда спортгъа бакъгъан якъгъа яхшы тергев берилме тюшегенни эсгерди.

«Янгы къурулгъан гиччи майданчаны охувчулагъа янгыз топ оюн булан машгъул болувдан къайры да, онда башгъа тюрлю спорт ярышлар оьтгермеге, спорт усталыгъын ва команда ругъун гётермеге де имканлыкълар тувулунажакъ. Охувчулар да, оьзлени пагъмуларын арагъа чыгъарып, утушлагъа етишмеге умутлу болажагъына инанабыз. Сонг да спорт яшланы савлугъун

кюйде мастер-класлар оьтгерилди, яш оюнчулар оьлени гюнёрлерин гёрсетип, къаравчуланы гёнгюн хош этди.

Артадагъы йылланы ичинде, Бабаюрт районну бары да юртларында дегенлей, топ оюн учун гиччи майданлар ачылгъан деме ярай. Бу ишлер яшёрюмлени савлугъун болдурувдан ва спортгъа машгъул этмеклиги булан дазуланып къалмай, жами-



беклешдиривде аслу ерни тутта, шо саялы да биз оьзюбюзню яныбыздан ону оьсююн энниден сонг да артдырмагъа къаст этежекбиз», -- деди Даниял Исламов.

Кёпден къаравулланагъан топ ойнайгъан гиччи майданчы ачылывуна хыйлы къонакълар жыйылгъан эди. Гъалиги заманы талапларына гёре къурулгъан майданда топ ойнамакъ – хыйлы охувчугъа умут болуп токътагъаны шогъар шагъатлыкъ эте.

Спорт байрамда къурумлу

ятны бирикдиривге къошумун этип, районлулар сыкълашыву гъайын этсин учун да юрюле. Школада топ ойнайгъан гиччи майданчы ачылыву да районну спорт имканлыкъларын артдыривдагъы уллу ишлени бир гесеге болуп токътай.

Герейхан ГЪАЖИЕВ,

бизин мухбирибиз.

СУРАТДА: топ майданчаны ачылывунда.

## Кочаплагъа ва тренерлеге гюрмет этилди

Спортну гъар тюрлю жураларында оьтгерилеген ярышларда алдынлыкъны къазангъан спортчуларыбызгъа ва оланы гъазирлейген тренерлерине Къарабудагъент районда гъар йыл абур ва гюрмет этиле. Демек, районну администрациясы олагъа савгъатлар тапшура.

Шолай спортчуларыбызгъа абур этив чара Къарабудагъент район администрацияны жыйынлар оьтгерилеген уллу залында алдагъы гюн оьтгерилди.

Шо чарада районну башчысы Магъмут Амралиев, район администрацияны бёлюклерини ёлбашчылары ва алдынлыкъны къазангъан спортчулар ортакъчылыгъын болдурулар.

Район администрацияны физкультура ва спорт ишлеге къарайгъан бёлюгюню ёлбашчысы Заур Умаракъаев артадагъы йылны ичинде этилген ишлени ва етишген уьстюнлюклени гъакъында хабарлады. Ол берген баянлыкълар



лагъа гёре, арадан оьтген йылны боюнда бизин спортчуларыбыз 142 – 1-нчи, 78 – 2-нчи ва 175 – 3-нчю ерлеге ес болгъан. Умуми алгъанда, 3300-ден артыкъ спортчуну 122 тарбиялавчу-тренер уьйрете ва ярышлагъа гъазирлей.

«Гюрметли чемпионлар ва тренерлер! Сиз етишген уьстюнлюклер бизин ругъубузну гётере, гёнгюбюзню хош эте.

Бизин спортчуларыбызны халкъара ва Олимпия оюнларында ортакъчылыкъ этмеге чакъырмай буса да, сизин гъар бир медалыгъыз ва алдынлы ерлени алгъанлыгъыгъыз сиз ата юртугъузну, анадаш районугъузну ва Ватаныгъызны сюегенликни исбатлай.

Сизге энниден сонг да янгыз уьстюнлюклер ва оьрлюклер

ёрайман. Алгъа багъып бармагъа насип болсун!» – деди оьзюню къутлав сёзюнде районну гъакимбашы Магъмут Амралиев.

Чараны барышында 13 тарбиялавчу-тренерге ва 42 спортчу яшгъа район администрацияны атындан гюрметлев грамоталар ва савгъатлар тапшурулду.

Багъавутдин САМАДОВ.

## Къуръангъа гъашыкъъ болгъан юрек

**П**аравуллу Сулемен-гъажи Аширбековну аты Дагъыстандан тышда да танылду. Ол гъар тюрлю пагъмуланы еси: сурат этип бажара, межитлени ичин безендире, темир ишлетип бола. Амма бизин якълы уста, Къуръанны къолу булан язгъан сонг, айлана якъгъа белгили болду. Сулемен-гъажи Къуръанны устюнде ишлеген ажайып гъаракатны гъакъында айрыча китап язма яда фильм чыгъарма ярайгъан кюйде. Бу адамны хоншу республикаларда яхшы таныл ва Къуръан булан байлавлу чаралагъа ону кеп чакъыра, абур эте.



абур-сый этмейми дагъы, ол чу нечесе айны узагъында баш гетермей, аркъасы аврувгъа тарыгъан гъалда сыйлы калималаны жанын салып язгъан адам болгъан сонг?!  
Бу чараны оьтгеренлер тилеп, Сулемен-гъажи оьзю язгъан Къуръан китабын да гелтирди. Уллу этилип гъазирленген Сыйлы Китап гез айырмасдай бек гезел язылгъан, хаты эсде къалардай айрыча алив. Ону гьргенлер ажайып болду, шону язгъан адам олар учун бир уллу иш этген инсан. Шо шоллай дюр де дюр. Билмейгенлеге айтайыкъ, Сулемен-гъажи гез алдына тутгъан ойну яшавгъа чыгъармакъ учун, нечакъы къыйынлыкъланы башдан гечирди ва шону булан бирче Есибиз кемеке этегенин гъис этди. Ол яшавуну шо вакътисин лап талайлы девурге санайгъан болду.

Масала, гъали-гъалилерде Ингуш республикада Къуръан охувну бютюрроссия конкурсу оьтгерилегенде, шонда ортакъчылыкъ этмеге Сулемен-гъажи Аширлаевни де чакъырды. Ону чакъыргъанлыгъыны маънасы – биллим гьрсетмек тьгюк, Къуръангъа абур этеген, огъар гъашыкъ болгъан адамны оьзлени топурагъында гьрмек эди. Бу конкурс Россия оьлчевде буса да, Мисриден (Египет), Босниядан, Арап эмиратлардан, Тажикистандан, Узбекистандан гелгенлер ортакъчылыкъ этди, бизин пачалыкъны хыйлы ерлеринден гелгенлер де хыйлылар бар эди. Конкурс ачылагъан гюн зал адамдан толгъан эди ва Сулемен-гъажи ичине гиргенде, бары да халкъ эретуруп ону къаршылады, гьюрмет этди.

Къуръанны алив охуп, ону гьнгюнден айтып, тогъа тартма гелгенлер С.Аширлаевге

Къуръан язмакъ учун Сулемен-гъажи бир башлап янгы хат ойлашды ва шогъар къолу уйренгенче нечакъы заман гъазирлик

гьрдю, нечакъы кагъызны язып толтурду. Артда кагъыз харжланагъанны эбинден гелмегенде, къайырны устюнде гъар гъарпны нечесе-нечесе керен яза туруп, къолун шогъар уйретдирди. Сонг кагъызны масъаласы арагъа чыкъды. Ону тийишлисин излей туруп, хыйлы пачалыкъларда къарама тьшдю. Артда да багъасына къыйышагъанын (хас кагъыз бек багъа олтурагъан иш экен) тапды. Шо кагъыз заман гетип саргъаймай, бир янына язгъан сьзню шакъысы бириси янына чыкъмай. Шакъы дегенде, ону да тарыгъын тапма къыйын болду. Онгуп къалмайгъаны, тьсюн тас этмейгени тарыкъ болду. Шакъыдан сонг – къалам. О да нечик-мечик де болма гьрекмей. Китапны жылты учун гьн тарыкъ, гъайванны терисинден этилгени къыйышмады, шону орнунда эконожа дейгенин къоллама тьшдю. Къуръан язавда ёлугъагъан масъалаланы гъарисин эсгере турса, кеп заман алажакъ, тек Сулемен-гъажи Аллагъны кемеги булан негетине гьре, гез алгъа тутгъан ёлунда ахырына чыкъмагъа болду.

Бары да тарыкъ-гьрек табылгъан сонг, каллиграфия къайдада язав этмек бек къыйын иш. Гюнде ол бир нече бетден артыгъын язмагъан, неге десе сан яны осал болмакъдан къоркъа болгъан.

Муна Сулемен-гъажи Аширлаев дейген шулай тамаша къавумдашыбыз бар. Ону булан ва ол этген яратывчулукъ булан оьктем болмагъа болабыз.

## 30 гюнагъдан чаягъан сура

**К**ъуръан охув – Аллагъны эсгеривню лап яхшы къайдасы. Шолайлыкъ булан, шо саялы болагъан шабагъат да оьр даражалы. Мугъаммат Пайхаммар (алеи гъи салам) Къуръан охумагъа чакъыра ва шо саялы Есибиз Аллагъ гъазирлеген шабагъатны гъакъында кеп айта болгъан.



Сыйлы Къуръанны даим охуса яхшы: гече де, гюн де, ёлда да, уйде де, межитде де, иште де. Биринчи бусурманлар да – асгъабалар, табинлер ва оланы арты булан

яшагъанлар Пайхаммарны (алеи гъи салам) бу ёравуна гьре эте болгъан ва къайда буса да Аллагъны Китабын охумагъа къоймагъан.

Шо саялы бизге де Къуръан охувгъа гьрек чакъы агъамият бермеге яхшы болур. Бизден алдагъылар этеген кюйде, бир токъташгъан заманны ичинде къайтарып-къайтарып Къуръанны савлай охуп чыкъмакъ яхшы мердеш болур. Амма биз ата-абабаларыбыз йимик гючлю иманлы тьгюлбюз ва, озокъда, «заманны къыставуллугъу» бизин гьзден къарагъанда ажайып уллу Къуръанны савлай охумагъа имканлыкъ бермей. Шо саялы Сыйлы Китапдан уллу шабагъат къазанагъан кюйде айры сураланы ва аятланы сама да тайышмай охусакъ, маслагъат болур.

Олай да, Расуллагъ (алеи гъи салам) бир-бир айры сураланы ва аятланы кеп охумагъа чакъыра ва оларда хыйлы пайда берегенни эсгере болгъан. Пайхаммар (алеи-

гъи салам) агъамиятыбызны бакъдыргъан шоллай сураланы бириси «Аль-Мульк» (Табарак) дегени.

Ибн Масъуд булай етишдире: «Гъар гече «Табарака лязи» («Аль-Мульк» деген сура) охуйгъанны Есибиз Аллагъ къабур азапдан эркин этер. Пайхаммарны (алеи гъи салам) заманында биз бугъар «аман сакълайгъан» сура деп айта эдик».

Абу Хурайра етишдирген кюйде, Пайхаммар (алеи гъи салам): «Къуръанда 30 аятлы сура бар, адамны гюнагълары чайылмай туруп, бу сура тилеп туражакъ ва ону аты «Табарака лязи» («Аль-Мульк деген сура)», – деп айтгъан болгъан.

Оьрде айтылгъандан гъасил чыгъара туруп, булай айтмагъа ярай: эгер сурада айтылгъангъа инанагъан ва Аллагъны разилиги учун шону даим охуйгъан ва сурада айтылгъангъа гьре этеген адамгъа Есибизни рагъмулугъу болур.

### • Сорав-жавап



**– Ёлгъа чыкъгъанны сапары ол барагъан ерге етишген сонг (гелеген ва гетеген гюнлени санамагъанда) дьрт гюнден сонг битегени гьртимми?**

– Ёлавчуну сапары ол гелген ерге дьрт гюн ва шондан артыкъ турмагъа хыйл эте буса бите. Мунда гелген ва гетеген гюнню гечеси яда гюн вакътиси саналмай.

Масала, ол гюндюз гелген буса, дьрт гюнню гъисап этивю гюн батгъан сонг башлана. Гече гелген буса, гъисап этив эртенден тутуп башлана.

Шолайлыкъ булан, мисал учун, ол итнигюн эртен гелип, жумагюн ярыкъ вакътиде гетмеге негет эте буса, ону сапары битмей. Ол намазларын бирикдирмеге ва къысгъартмагъа ихтиярлы, неге десе, гелген еринде дьрт сутка турмай, гелген ва гетген гюнлери саналмай.

Эгер ол итнигюн гече гелип, сонгугюн тангдан сонг гетмеге негет эте буса, ону сапары гелген гюнден тутуп бите, неге десе, ол гелген еринде дьрт суткадан артыкъ турмагъа негет эте, гелген гечени ва гетген гюнню санамагъанда.

**– Намазланы къысгъартмагъа ва бирикдирмеге яраймы, эгер ёлавчу сапарына намазны вакътиси болгъан сонг уйден чыкъгъан буса?**

– Эгер ёлавчу яшайгъан еринден намазны вакътиси болгъан сонг, шону къылмай чыкъгъан буса, алимлени кеп яны гъисап этеген кюйде, ол шону къысгъартмагъа ва бирикдирмеге ярай. Тьш ва экинни намазлар, ахшам ва яссы намазлар бир-бири булан биригип ва къысгъартылып къылынмагъа бола.

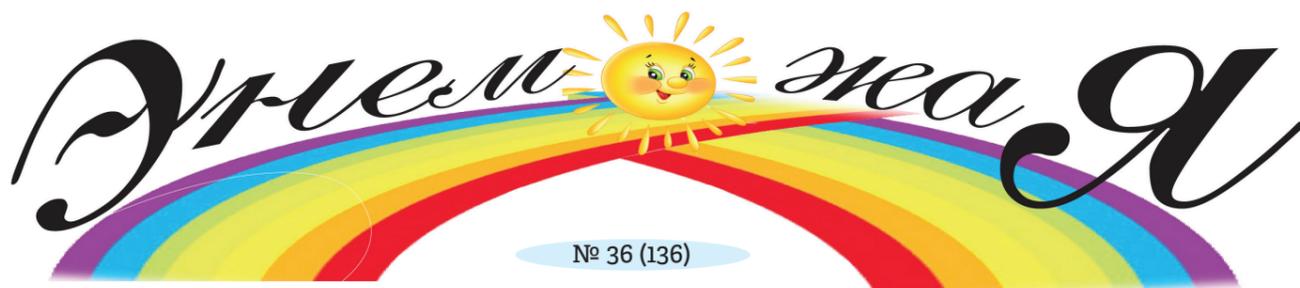
**– Гъажатлыкъ ёкъ буса да, итни абзарда сакъламагъа яраймы?**

– Шафии мазгъапгъа гьре, итде гъажатлыкъ ёкъ буса, ону сакъламакъ гери урула. Гъажатлыкъ деп санала – гъав этегенде кемеке, тувар багъывда ва аман сакълава болушлукъ этив ва шоллай башгъа гезиклерде. Олай да, итни абзарда сакъламагъа ярай, эгер уйню ва мал-матагъны къоруй буса.

Эсгерилген гъажатлыкълар учун гъазирленген итни баласын да сакъламагъа ярай.

Жавапланы Дагъыстан муфтиятны фатава бёлюгю онгаргъан

Бетни гъазирлеген Азиз МИЧИГИШЕВ.



№ 36 (136)

## • Адабият

Жаминат КЕРИМОВА

## Мени йырым

Эртен туруп биринчилей  
Герилемен-созула,  
Къаркъарамдан эринчеклик  
Болмагъандай тозула.

Экинчилей жувунаман  
Етишгинче белиме.  
Сонг да, ашап къуруламан  
Къуллукъ этме элиме.

Торайгъанлы тарлавлардан  
Къайтараман ашлыкъны.  
Гъеч къастым ёкъ,  
гъеч къастым ёкъ,  
Бош йиберме яшлыкъны.

Каникулланы вакътисин  
Оьтгермеймен бошуна.  
Ялагъайлы яшлар гелмей  
Мени бир де хошума!

## Сен тишлерингни тайдыр

Яман ач болгъан Тюлкю  
Кирпиге къаршы бола:  
– Муну нечик ашарсан,  
Инеден толгъан хола!  
Шолай ойлашса да, тек  
Кирпиден умут узьмей,  
Ай, нечик де, алдатып,  
Ашамагъа кюй излей.  
– Къайдан чыкъдынг,

кирпижан,  
Тюшюп гелдингми кёкден.  
Тек сени къучакълама  
Бир кюй табып билмеймен.  
Инелерингни тайдыр,  
Аллагъисен, тилеймен!  
– Мурадынга етмеге  
Инелерим кюймайдыр.  
Тайдыраман,  
Бир алдын  
Сен тишлерингни тайдыр.

## Къычыткъан ва Женнетхан

Ахшам вакъти ашюйде  
Тазалана къычыткъан.  
Кюрзени кёп ашажакъ  
Къычыткъандан чёп тапгъан.

Чюйрюлюп чёбюн излей  
Муна гиччи Женнетхан.  
Къолуна къолгъап гийген  
Тикмесин деп къычыткъан.

Чёп де битди чёпленип,  
Чечилди къолдан къолгъап.  
Женнетхан бек кюстюндю,  
Гъали бир затны ойлап:

«Къолгъап гийдим къолума,  
Чёп излей башлайгъанда,  
Тилиме не гиермен  
Кюрзени ашайгъанда?!»

## • Охув ожакъларда

## Яшлар булан ёлукъгъан

Бугюнлерде Донецкден гелген 90-дан да артыкъ уланлар ва къызлар Къарабудагъент районну денгиз боюнда ерлешген «Леззет» деген санаторийде ял алып тура. Алдагъы гюнлерде олар Россияны умуми ва касбу билим берив тармагъыны гюрметли къуллукъчусу, Дагъыстанны жагъиллерини ат къазангъан насыгъатчысы, къарабудагъентли муаллим Умсалимат Бутаева булан ёлукъгъан.



«Алдынлыланы гъаракаты» деген бирлешивюню ерли къурумуну сиптечилиги булан оьтгерилген шо ёлугъувда Умсалимат Абсаламовна оьзю мактапда ишлеген йылларын эсге алып сёйлеген. 50 йылгъа ювукъ вакътини ичинде оьзюню алдында охуп чыгъып, торайып гелеген яш наслугъа уьлгю болардай элине, халкъына пайда берип чалышагъанланы атларын уллу гюрмет булан эсгерген. Дагъыстанлыланы адат-къылыкъ мердешивюню гъакъында яшлар иштагълы кюйде тынглагдай хабарлагъан. Узакъ йылланы боюнда оьзю кёп сюуп юрютген муаллимлик касбуну сырларын

малим эте туруп, яшланы хыйлы соравларына жаваплар къайтарып, оланы разилигин алгъан.

Оьзюню гезигинде «Алдынлыланы гъаракатыны» Къарабудагъент районда иш гереген касбучусу Осман Ражапов эсгерилген бирлешивю не къадар иш этип турагъанын ачыкъ эте туруп, бугюнлерде не йимик проектлер, гъаракатлар яшавгъа чыгъагъаны гъакъда билдирген. Шону булан бирге, «Алдынлыланы гъаракаты» деген бирлешивюню ишине жагълы кюйде къуршалмагъа яшлагъа чакъырыв этген. Къарабудагъент районну Telegram-каналында шо гъакъда маълумат берилген.

## Баркаманны берекети

Алдагъы гюнлерде Хасавюрт районну охув ожакъларында «Агъамиятлы лакъыр» деген проектни оьлчевюнде ашлыкъ оьсдюрюню айланасында сёз юрюлген.



Эсгерилген районну билим берив район управлениесини Telegram-каналында билдирилгени йимик, шо охувчу яшлагъа бизин тепсиге етишгинчеге баркаманны болдурмакъ учун нечакъы къыйын, тер тёгюлмеге тюшегени гъакъында айтылгъан. Шону булан бирге, юрт хозяйство тармакъны къуллукъчулары сурсат ва ашамлыкъ малланы

болдура туруп, бизин гъар гюнлюк яшавубузда табылагъаны гъакъда яшлагъа билдирилген. Олар топуракъны ишлетивде къолланагъан гъалиги талаплагъа жавап береген янги ва асувлу къайдаланы гъакъында да билген. Экмек гесекге йимик, ону болдурагъан загъматчылар абур-сыйгъа лайыкълы экенине тюшюнген.

## • Халкъ авуз яратывчулугъундан

## Айтывлар ва аталар сёзлери

Охувсуз билим гелмес.

\*\*\*

Охумагъан адам томакъ балта йимик.

\*\*\*

Охуп билегенден англап билген артыкъ.

\*\*\*

Охувгъа таш атгъан, оьзю оьзю ташлатгъан.

\*\*\*

Охугъанны бети – ярыкъ, охумагъанны иши бырыкъ.

## • Мисал-уйдурмалар

## Къоркъач къоян

Бир къоркъач къоян болгъан. Нени гёрсе – шондан къоркъа. Ахырда ол шолай яшавдан инжинип:

«Шулай яшавдан яшав боламы, къуп-къуру къоркъа туруп?! Гёмюлюп, оьлюп къалгъан къолай!» – деп, ол кёлге багъып чаба. Ол кёлню ягъасына етишгенде, ондан къоркъуп, бир затлар чы атыла-атыла туруп, кёлге тюшелер.



«Вагъ, менден къоркъагъанлар да бар экен, олар да яшай чы!» – деп ойлаша къоян ва кёлге атылмай къалгъан дейлер.

## Итге кюйну жавабы

Юртдан къачып барагъан кюйгъа ит ёлугъуп:

– Ай, авлия, есингни абзарында турмай къайда барасан? – деп сорагъан.

– Итни эти чоюнда нечик жыжыллайгъанны бирев де гёрмеген, – деген кюй.

## • Дёртлюклер

Иш-ярлыгъынг кёп дейсен  
Кютме тарыкълы бугюн.  
Тангдан башла чалышма  
Аз этме суйсенг югюн.

\*\*\*

Юрегинг алмай туруп  
Ишни суймей башлама.  
Урунган бусанг эгер  
Ярты кюй ташлама.

\*\*\*

Ишсуймес уланпавну  
Ултанлары ашалгъан.  
Баш, саякъ юрюгенче,  
Къолай ишлеп къавшалгъан.

Н. Б.

## Газетни гетген номеринде берилген кроссвордну жаваплары:

Солдан онггъа: 2. Къашгъа. 4. Къаммакъ. 6. Къанат. Оьрден тюпге: 1. Къазма. 3. Къабакъ. 5. Къабу.

Бетни гъазирлеген  
Насрулла БАЙБОЛАТОВ.

## Дерзихана ачгъан



**Бабаюртлу Хадижат Асулбегова, хас асгер гъаракатны ортакъчысыны яшав ёлдашы, «Жамият дыгъар» деген программагъа гёре, ол оьзюню пайдасына ишлетеген кюйде опуракъ тигеген дерзихана ачды.**

2024-нчю йылны апрель айында Хадижат районда халкъны жамият янындан якълайгъан Управлениесине жамият кёмегин алмакъ муратда, оьзюню бизнес-планын гёрсетип, тийишли документлерин де онгарып берген болгъан. Къурулгъан хас комиссия ол берген кагъызланы тергеп чыкъгъан сонг, Хадижатны арзасын къабул этген.

Комиссия чыгъаргъан къараргъа гёре, Хадижат пачалыкъдан 300 минг манат акъча ала ва

огъар иш этеген машин, дерзиханагъа тарыкъ оьзге тюрлю малматагъ алгъан.

«Жамият дыгъар» ону юрегин тутгъан муратларына етишдиере ва бугюн ол, шо дыгъар булан пайдаланып, оьзю булан авлетлерин де акъча маялар булан да таъмин эте.

Герейхан ГЪАЖИЕВ,  
оьз мухбирибиз.

СУРАТДА: Хадижат Асулбегова иш уьстде.

**А**гъматхан Аскеровну печатгъа онгарылгъан «Алтын бюртюклер» деген китабында бек маъналы, терен ойлу, тюрлю-тюрлю материалланы жыйымлары ерлешдирилген.

Шо жыйымланы арасында: къаршыдаш сёзлени (антонимлер), авуздаш сёзлени (омонимлер), маънадаш сёзлени (синонимлер), чалдыгъыш сёзлени (анаграммалар) жыйымлары ерлешдирилген.

Яшланы тилинден ва уллулар яшлагъа ушанып сёйлейген сёзлени, тагъымчакъ сёзлени солдан онгъа ва онгдан солгъа багъып айтып янгы сёзлер тугагъан къайдалары, шиъру къайдада язылгъан чечеген ёммакъланы санау 136-гъа ете.

Гелинлер къайыпнарын гъурметлеп ва ушанып олагъа ат яшырып тагъагъан атлар. Бир хыйлы сёзлени тюрп тамурлары (этимология слов) ахтарылып оланы аслу маъналары аянлашдырылгъан.

Биз гъали шо китапдан охувчулар кёп тезден къаравуллайгъан «сёзлени тюрп тамурлары» деген бёлкню печать этебиз.

## Сёзлени тюрп тамурлары

(Этимология слов)

**Абзар** – бу сёзюню биринчи айтылышы «азбар» болма имканлы, неге тюрлю де, бавну ери кёп бар (бола), абзарны ери буса аз бар (бола).

**Авлавуч** – къамушну чачал башларындан гиччи сибиртги этип, шогъар узун таякъдан сап да салына. Шону булан уьйню ичинде, оьрде, къол етишмейген ердеги авланы тайдырмакъ учун къоллана. Шо саялы да огъар бир башлап ав авлау деп айтылгъан. Бара-бара о эки де сёз бирлешген сонг, ондан «а» гъарпланы бири тюрлю авлау деп болуп къалгъан. Тек бир-

биревлер, абзар сибирмек учун къолланагъан, бир-нече оьскюмлюкде де авлау деп айтып къоялар.

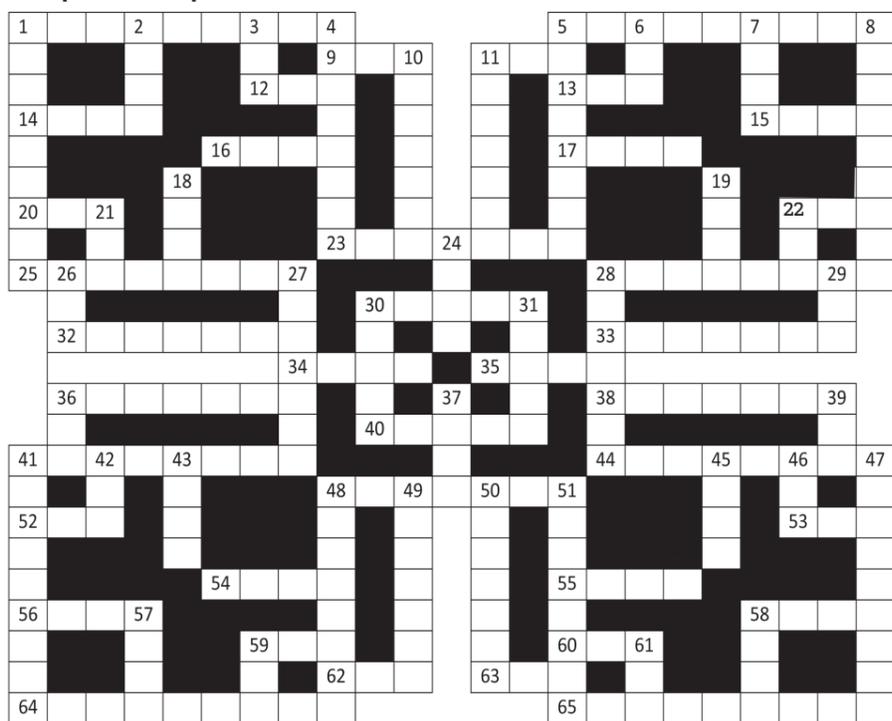
**Авлама** – арба авланма болагъан къоркъунчулур.

**Авузлукъ** – тюрпдеги савутну авзуна, ону назик учу сугулагъан саялы о сёз «авуз» деген сёзден баш ала.

**Азархана** – авруйгъан адам азмай къалмай, онда азгъанлар кёп болагъан саялы, о сёз «аза» деген тамурдан баш ала. Ондагъы «хана» деген сёз де – учреждение демек бола.

А. АСКЕРОВ

### • Кроссворд



**Солдан онгъа:** 1. Сарнайгъан къуш. 5. Айтылгъан къумукъ йырав Алескердовну аты. 9. Къышлыкъ аякъ гийим (бири). 11. Эргишини аты. 12. Тирмендеги чанг. 13. Яшав... (къутгъарылгъан сёз). 14. Ону ичинде экмекни бишире. 15. Топ оюндан Дагъыстанны айтылгъан командасы. 16. Ёммакъларда эсгерилген зиянлы къатын. 17. Исси де тюрлю, сувукъ да. 20. Гъасил. 22. Эргишини аты. 23. Парашют булан атылыгъан СССР-ни спортуну устасы, 2-нчи ранглы

военврач, Ленин орден булан савгъатлангъан Дёргелили Исаевни аты. 25. Кёп тегенекли уьлкъюлю оьскюмлюк. 28. Аврувлар ятагъан бина. 30. Шаир, язывчу ва драматург Альбериевни аты. 32. Абдугъюсейн Ибрагъимовну романыны аты. 33. Дёрт де мююшю тенг затгъа айтыла. 34. Акъчаны оьлчевю. 35. Гъайванлар сакълангъан ер. 36. Ёммакъларда ва уйдурмаларда эсгерилген къыр адам (къатын гиши). 38. Европада ерлешген пачалыкъ. 40. Емиш. 41. Сюек ярып чыгъагъан чыгъыв. 44. Язывчуланы ва шаирлени асарларындан жыйылып тизилген китап яда журнал. 48. Экономика илмуланы алими, профессор. 52. «Ланс» деген сёзге ювукъ сёз. 53. Къыр гъайванланы уллусу. 54. Хамурну тюрлюне себилеген ун. 55. Уьйренмеген ат. 56. Къумач. 58. Сувда болагъан жан. 59. Африкада ерлешген пачалыкъ. 60. Эргишини аты. 62. Дерзини алаты. 63. Къойну бир журасы. 64. Адабият журнал. 65. Тутушуп ябушувдан Европаны чемпиону ва дюньяны чемпионатында уьчюнчю ерни алгъан къатын гиши.

**Уьстден тюрпе:** 1. Бирингъы къумукъ йырны игити. 2. Огъар ат яда оьгюз егиле. 3. Адам негер буса да бир затгъа тамаша болгъанда айтылагъан сёз. 4. Россияны ат къазангъан артисткасы ва Дагъыстанны халкъ артисткасы. 5. Къуранны аятларын охувда ва гёнгюнден биливде Каир шагъарда оьтгерилген конкурсда алдынлы ерни алгъан Уллубийавуллу къызыны аты. 6. Заманны оьлчевю. 7. Уьй гъайван. 8. Тарихи илмуланы доктору, Гъажимажагъатюртлу профессор Сотавовну аты. 10. Бир зат да тюрлю затгъа къычырып халкъгъа къоркъув салагъан адам. 11. Есир. 18. Къышда яшлар ону уьстюне минип ойнай. 19. Гъавчуну ити. 21. Тарлауда ишлеме белгиленген ер. 22. Эргишини аты. 24. Тюр. 26. Тюр. 27. Къатынгишини аты. 28. Языв къайдада тизилген дыгъар. 29. Атын тугъына урула. 30. Биология илмуланы доктору Алхожагентли академик Исмаиловну аты. 31. Яшавлукъ бинаны бир бёлкю. 36. «Ата» деген сёзге къаршыдаш сёз. 37. Къылчыкълы ашыкъ. 39. Адамны къаркъарасында гесилген яда тешилген ери. 41. «Жанывар» деген сёзге маънадаш сёз. 42. Италияны тахшагъары. 43. Гъиллачы адамгъа айтыла. 45. Пилни сюеги. 46. Синген къайдадагъы ягъарлыкъ. 47. Филология илмуланы доктору, профессор Башлыгентли. 48. Дагъыстанны ат къазангъан артисти Хамавовну аты. 49. Язбашны эмли чечеги. 50. Дагъыстанда яшайгъан бир миллетни вакили. 51. Йылан. 57. Къатты ягъарлыкъ. 58. Эргишилер башына гиеген гийим. 59. Сибирип ташланагъан зат. 61. «Агъа» деген сёзге къаршыдаш сёз.

Тизген Агъматхан АСКЕРОВ.

**ЕЛДАШ**

**Учредитель:**  
Агентство информации и печати Республики Дагестан

**Главный редактор**  
А.Б. МИЧИГИШЕВ  
8 988 296 94 22

Газета зарегистрирована Управлением Федеральной службы по надзору в сфере связи, информационных технологий и массовых коммуникаций по Республике Дагестан 21 мая 2019 года. Регистрационный номер ПИ №» ТУ05-00430.

Позиция редакции может не совпадать с точкой зрения авторов, которые несут ответственность за достоверность и объективность представленных для публикации материалов. Рукописи не возвращаются и не возвращаются. При перепечатке материалов газеты ссылка на «ЕЛДАШ» обязательна.

**Приемная глав. редактора - 66-00-56**

Адрес редакции и издателя: 367018, Махачкала, пр. Насрутдинова 1 а, Дом печати, 9 этаж. Телефакс: 65-00-30  
Адреса сайта: [www.yoldash.ru](http://www.yoldash.ru), e-mail: [gz-yoldash@mail.ru](mailto:gz-yoldash@mail.ru) (для офиц. переписки)

**Заместитель глав. редактора**  
А. Салимурзаев  
8 928-974-55-88

**Редактора отделов:**

К. Караев –  
отд. экономики и экологии  
8 988-449-73-27  
[Karaev.51@mail.ru](mailto:Karaev.51@mail.ru)

П. Хайбуллаева –  
отд. правовых проблем, семьи и здоровья  
[bike-1970@mail.ru](mailto:bike-1970@mail.ru)

Н. Байбулатов –  
отд. молодежи, образования, религии и спорта  
8 928-836-44-79  
[nasrulla@mail.ru](mailto:nasrulla@mail.ru)

Я. Бийдуллаев –  
отд. культуры  
8 960-419-02-73  
[iarash@bk.ru](mailto:iarash@bk.ru)

**Корреспондент**  
П. Бекеева  
8 903-481-03-81  
[bekeeva.1980@mail.ru](mailto:bekeeva.1980@mail.ru)

12+

### ИНДЕКС 51315

Газета «Елдаш» отпечатана в типографии ООО Издательство «Лотос», г. Махачкала, пр. Насрутдинова 1 а. По вопросам качества печати обращаться в типографию ООО Издательство «Лотос». Время подписания в печать - 18.30, фактическое - 20.00

**Корректор**  
К. КАЗИМОВ  
**Выпускающий редактор**  
Н. АЛБАСХАНОВА

e-mail: [eldash1917@mail.ru](mailto:eldash1917@mail.ru)

Газета выходит 48 раз в году  
Тираж 4000 экз. Цена - свободная  
Заказ № \_\_\_\_\_